

Боқий фикр

Соғлом авлодни
тарбиялаш барчанинг,
бутун жамиятнинг,
шу юртда яшайдиган
ҳар бир инсоннинг
асосий иши, инсоний
бурчидир.

Ислом КАРИМОВ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2013-yil 11-dekabr, chorshanba № 99 (8644)

ФАРЗАНДЛАРИ СОҒЛОМ ЮРТ ҚУДРАТЛИ БЎЛУР

2014-yil — Sog'lom bola yili

Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан юртимизда ҳар томонлама соғлом авлодни вояга етказиш борасидаги ислохотларни изчил давом эттириш

ва юксак босқичга кўтариш мақсадида кириб келаётган янги — 2014 йил мамлакатимизда "Соғлом бола йили" деб эълон қилинди. Юртимиз қудрати, жамият

равнақи келажакимиз эгалари бўлган болаларнинг ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан соғломлигига боғлиқдир. Бу ташаббус мамлакатимиз аҳли томони-

дан илиқ кутиб олинганлигининг сабаби ҳам шундан. Қабул қилинажак «Соғлом бола йили» давлат дастури мамлакатимизда она ва бола скрининги, аҳолининг репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш, соғлом бола туғилиши, жисмоний ва маънавий баркамол авлодни вояга етказиш борасидаги ишларни янада кучайтириш ва самарадорлигини оширишга оид чоратadbirlarнинг узвий давоми сифатида самарали бўлишига тўлиқ асос бор. Бундай ҳаётбахш ислохотларни амалга оширишда эса, шубҳасиз, етук кадрлар салоҳияти муҳим аҳамият касб этади. Шу маънода, Тошкент педиатрия тиббиёт институти малакали болалар шифокорларини етказиб беришга муносиб ҳисса қўшиб келаётган олий таълим муассасасидир.

(Давоми 3-бетда.)

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати ўн учинчи ялпи мажлисининг очилиши тўғрисида

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг ўн учинчи ялпи мажлиси эртага — 2013 йил 12 декабрь куни эрталаб соат 10.00 да Тошкент шаҳрида, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг мажлислар залида очилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг аъзолари диққатига!

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг аъзолари бугун — 2013 йил 11 декабрь куни соат 9.00 дан 18.00 га қадар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати биносининг фойесидида рўйхатга олинади.

ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТ

касб-ҳунар коллежларида
қандай ташкил этилади?

Педагогик амалиёт талабаларнинг мутахассисликка биринчи қадам қўйиши ва дастлабки педагогик маҳоратга эга бўлиши, касбий малака ва кўникмалари шаклланиши учун катта имконият ҳисобланади. Вилоят ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари учун таянч олий ўқув юрти ҳисобланган Бухоро муҳандислик-технологиялар институтида бу борада ўзига хос тажриба шаклланди.

5-бет

ИСТЕЪДОД — ГУЛ

парвариш этсанг унар...

Нихоят, у «Мустақиллик неъматини» дея аталган асарини охирабди ва ишини бағрига босганча супага югурди. Ҳамон суҳбатлашиб ўтирган бобоси билан ойиси Чароснинг қувончига бирдек шерик бўлишди. Хонадонларида истеъдоднинг ноёб учқуни ярқ этганини юракдан ҳис этишиб, бағриларига босиб дуо қилишди.

11-, 16-бетлар

«СЕН ҲАЛИ ҲАММАДАН ЎЗАСАН, ҚИЗИМ!»

Ҳозир у 6-синфда ўқийди. Мактабда инглиз тилига ихтисослаштирилган синфнинг аълочи ўқувчиси. Шаҳримиздаги мусика мактабининг фортепиано синфига тахсил олади. «Меҳрибонлик уйи»да ўтказилган ҳар бир тадбирда унинг ўрни бор. Юз-кўзидан ажиб бир илиқлик уфуриб турадиган бу қизалоқнинг энг катта орзуси шифокор бўлиш.

14-бет

ҲУҚУҚИЙ БИЛИМЛАР — КЕЛАЖАК ПОЙДЕВОРИ

Ko'rik-tanlov

Ёшларнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш — демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг асосий омили ҳисобланади. Мамлакатимиз раҳбарининг 1997 йил 25 июндаги «Ҳуқуқий тарбияни яхшилаш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти даражасини юксалтириш, ҳуқуқшунос кадрларни тайёрлаш системасини такомиллаштириш, жамоатчилик фикрини ўрганиш ишини яхшилаш ҳақида»ги Фармони бу борадаги вазифаларни белгилашда муҳим аҳамият касб этди. Яъни, ҳар бир демократик давлат жамиятда қонун устувор бўлишини кўзлар экан, аввало, мамлакат халқининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини янада юксалтириш ҳамда ёшларнинг ҳуқуқий тарбияси ва тафаккурига жиддий аҳамият қаратиши шарт. Умумтаълим мактабларида ўтказилиб келинаётган «Конституциямиз — бахтимиз пойдевори», «Президент асарларини ўрганамиз» республи-

лика кўрик-танловлари ушбу эзгу мақсад йўлидаги амалий ишлардан биридир. Шу мақсадда Халқ таълими вазирлиги тизимидаги таълим муассасаларида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг 21 йиллигини юқори савияда нишонлаш ҳамда ўқувчиларнинг ҳуқуқий

онги, маданиятини юксалтириш, билимларини янада бойитиш мақсадида 10 ноябрдан 10 декабргача «Конституциямиз — ҳуқуқ ва эркинлигимиз кафолати» шиори остида ҳуқуқий, маънавий-маърифий тадбирлар ойлиги эълон қилинди.

(Давоми 4-бетда.)

ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ САМАРАЛАРИ

Мамлакатимизда демократик ўзгаришлар ва иқтисодий барқарор ривожлантиришнинг зарур шартли сифатида таълим соҳасини такомиллаштириш изчиллик билан амалга оширилмоқда. Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида баркамол авлодни тарбиялаш, уларга ҳеч қандай кам бўлмаган замонавий шарт-шароитлар яратиш борасида олиб борилаётган ишлар ўзининг юксак самараларини бермоқда.

Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси ва раҳнамолигида Ўзбекистонда таълим тизими тубдан ислоҳ қилиниб, ўн икки йиллик мажбурий таълим тизими жорий этилди. "Таълим тўғрисида"ги қонун, Қадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида янги таълим муассасалари барпо этилди, мавжудлари замонавий андозалар асосида реконструкция қилиниб, таъмирланди.

Президентимизнинг 2004 йил 21 майдаги "2004—2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш давлат умумий миллий дастури тўғрисида"ги фармони асосан Сирдарё вилоятида 2004—2013 йилларда 105 мактаб биноси реконструкция қилиниб, 137 мактаб капитал таъмирланди. 8 янги мактаб барпо этилди. Ушбу мақсадларга 63 миллиард 490 миллион сўм маблағ сарфланди. Барча мактаблар замонавий ўқув мебеллари, компьютер техникаси, кўргазмали қуруллар, дарсликлар билан тўлиқ таъминланган. 280 мактаб компьютерлари интернет тармоғига ulang.

— Мактабимизга 2012 йилда 10 замонавий универсал доска, 12 нетбук, "Epson" видеопроектори ўрна-

тилди, — дейди Ховос туманидаги 14-умумтаълим мактаби директори Саодат Тошқулова. — Парта, стол, стул ва бошқа мебель жиҳозлари янгиланди. 15 "Janove" русумли тикув машинаси, дурадгорлик ва чилангарлик асбоб-ускуналари, замонавий ва миллий мусиқа асбоблари келтирилди. Мухтасар айтганда,

Yoshlarga oid davlat siyosati — amalda

ўқувчининг билими ва салоҳиятини ошириш, қобилиятини юзага чиқариш учун барча шарт-шароитлар яратилди.

Таълим муассасаларининг моддий-техник базаси мустаҳкамланиши ўқув жараёнига янги педагогик услубларни жорий этиш, ахборот-технологияларидан самарали фойдаланиш имконини бермоқда. Вилоятдаги 202 мактабда компьютер синфлари ташкил этилиб, уларга электрон дарсликлар ўрнатилган. Айрим мактабларда дарслар интернет орқали бошқа таълим муассасалари билан боғланган ҳолда он-лайн мулоқот тарзида ўтказилмоқда.

Ногирон болалар учун инклюзив таълим тизими йўлга қўйилган. Уларга махсус бириктирилган ўқитувчилар белгиланган таълим стандартлари асосида сабоқ бермоқда.

— Болалигимдан ногиронман, — дейди Ховос тумани "Соҳибқор" қишлоқ фуқаролар йиғинида истикомат қилувчи Акмал Ниназаров. — Қишлоғимиздаги 3-ўрта мактаб ўқитувчилари ёрдамида уйда ўрта маълумотли бўлдим. Теварак олам, табиат, жамият қонуниятларидан хабардор бўлиб, маънавият асосларини ўргандим. Ҳунарли бўлдим.

Ҳозирда телевизор устасиман. Ҳаётда ўз ўрнини топдим. Биз ногиронларнинг тенгдошларимиздан ортада қолмаслигимизни ўйлаб, мана шундай алоҳида шaroит ярати бераётган Ўртбошимиздан миннатдоримиз.

Ногирон болаларнинг ижтимоий мослашувига кўмаклашиш борасида ҳам муайян ишлар амалга оширилмоқда. Уларга жисмоний ва ақлий имкониятларидан келиб чиққан ҳолда, мактабдаги машғулотларга қатнашиш, тенгдошлари билан болалик гаштини суриш имконияти яратилмоқда. Фанларни ўзлаштиришда тенгдошлари кўмаклашмоқда.

Президентимизнинг 2012 йил 10 декабрдаги "Чет тилларни ўрганиш тизimini янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорига асосан 2013 йилдан бошлаб барча умумий ўрта таълим мактабларида 1-синфдан чет тили ўқитилмоқда. Уларга инглиз, немис, француз тиллари расмлар, ўйинлар, кўшқ ва шеърлар, мультимедиа иловалар асосида ўргатилмоқда. Мактабларда жами 549 чет тили хоналари ташкил этилиб, компьютерлар, DVD плеерлар, банер ва бошқа кўргазмали жиҳозлар билан таъминланди.

Таълим муассасаларини янгиллаш, айниқса, қишлоқ жойларда замонавий спорт иншоотлари, мусиқа ва санъат мактаблари барпо этиш ишлари давом эттирилмоқда. 2013 йилда 17 таълим муассасасида капитал реконструкция ва таъмирлаш ишлари олиб борилди. 3 болалар мусиқа ва санъат мактаби, 1 спорт мактаби ва 5 спорт зали бунёд этилди.

Ёш авлод камолоти йўлида амалга оширилаётган бундай езгу ишлар Президентимизнинг "Farzandlarimiz bizdan ko'ra kuchli, bilimli, dono va, albatta, baxtli bo'lishlari shart" degan fikrlarining hayotdagi ifodasi sifatida har birimizga g'urur-iftixor bag'ishlaydi.

А.МУСТАФОКУЛОВ,
ЎЗА мухбири

ЧЕТ ТИЛЛАРНИ ЎҚИТИШ ТАКОМИЛЛАШМОҚДА

Президентимиз Ислам Каримовнинг 2012 йил 10 декабрда қабул қилинган "Чет тилларни ўрганиш тизimini янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори ёш авлодни чет тилларга ўқитиш тизimini сифат ва мазмун жиҳатдан тобора юксалтиришда муҳим омил бўлмоқда.

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида мазкур қарор ижроси юзасидан амалга оширилаётган чора-тадбирлар бераётган самараларни янада оширишга бағишланган йилигиш бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим, Халқ таълими вазириликлари, Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази, Вазирилар Маҳмадиси ҳузуридаги Давлат тест маркази мутахассислари, олимлар, профессор-ўқитувчилар, мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган халқаро ташкилотлар ва дипломатик корпус вакиллари иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг ўринбосари Б.Усмонов, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ректори Ш.Қаюмов ва бошқалар Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида мамлакатимизда ёшларнинг юксак маънавият, билим ва тафаккур соҳиб бўлиб вояга етиши масаласига давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида алоҳида эътибор қаратаётганини таъкидлади.

Давлатимиз раҳбарининг номи қайд этилган қарори ижроси юзасидан Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида хорижий экспертлар билан ҳамкорликда чет тиллар бўйича узлуқсиз таълим тизimini давлат таълим стандартларини такомиллаштириш бо-

расида изчил ишлар олиб боришмоқда. Мамлакатимиз олий ўқув юр்தларининг етакчи олимлари, хорижий мутахассислар иштирокида инглиз, немис, француз, испан тиллари бўйича дарсликлар яратишга оид муаллифлар гуруҳи шакллантирилиб, ўқув адабиётларини тайёрлаш ва нашр этиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Талабалар учун инглиз тили бўйича дарсликлар янги шакл ва мазмунда, зафессор-ўқитувчилар, мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган халқаро ташкилотлар ва дипломатик корпус вакиллари иштирок этди.

Шунингдек, инглиз, немис, француз ва испан тиллари бўйича тренерлар тайёрлаш курслари ташкил этилиб, таълим тизimini барча бўғинлари учун мураббийлар тайёрланди.

Йилигишда хорижий тилларни ўқитишнинг илғор усул ва технологияларини амалиётга хорижий таълим муассасалари юзасидан атрофлича фикр алмашилди.

Назозат УСМОНОВА,
ЎЗА мухбири

Республикаимизнинг барча умумтаълим мактабларида билимлар беллашувининг илк босқичи бошланди. Тошкент шаҳридаги 287-та умумтаълим мактабиди 15-та фан бўйича 90279 нафар ўқувчи мусобақаларда иштирок этмоқда. Ҳозиргача она тили ва адабиёт, ўзбек тили, рус тили ва адабиёти, кимё, биология фанларидан илк босқич голиблари аниқланди.

Bilimlar bellashuvi

ИЛК МУВАФФАҚИЯТЛАР

омадли якунга замин бўлади

— Йилдан йилга билимлар беллашувига рақобат қўнайиб бормоқда, — дейди Юнусбод туманидаги 97-мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари Мухайё Мақсудхонова. — Мисол учун ўтган йили беллашувнинг мактаб босқичида 381 нафар ўқувчимиз қатнашган бўлса, бу йил уларнинг сони 640га етди. 34 нафари ўртача 79,4 балл тўлаб, юқори

натيجани қўлга киритгани боис, шаҳар мактаблари ўртасида 2-ўринни олишга муваффақ бўлгандик. Бу йил ҳам юқори натижаларни қўлга киритиш ниятидаммиз. Дастлабки хулосаларга кўра, ўзбек тили фани бўйича 8-«Е» синф ўқувчи Улугбек Йўлдошев, 7-«Б» синф ўқувчиси Шахзода Тўлқунова 1-ўринни эгаллади.

Ўтган йили тарих ва инфор-

матика фанлари бўйича 6-синф ўқувчилари нисбатан паст натижа кўрсатишганди. Шунинг учун янги йил бошиданон ана шу бўшлиқни тўлдирishга ҳаракат қилдик. Тарих фани ўқитувчиси Рихси-вой Мирқамоллов, информатика фани муаллими Баҳром Боқиев ўғил-қизлар билан индивидуал тарзда шугулланишди. Дарс жараёнида қўшимча адабиёт, интернет маълумотларидан умумли фойдаланиб, ўғил-қизлар билими оширилди. Барча синф хоналари техник жиҳозлар билан таъминлангани, электрон дарсликлардан самарали фойдаланилиши ўқувчиларнинг давлат таълим стандартлари талабларига мос равишда билим олишга замин яратмоқда.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
"Ma'rifat" мухбири

ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ УЙҒУНЛИГИ

М.Ломоносов номидаги Москва давлат университетининг Тошкент шаҳридаги филиалида «Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг ёшлар таълим ва тарбиясидаги роли» мавзусида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди.

Анжуманнинг ялпи йилигишида «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси — буюк келажак қачолати», «Таълим-тарбия олишда ёшларнинг конституциявий ҳуқуқлари», «Оилада боланинг маънавий тарбияси» мавзуларидаги маърузалар қизиқиш билан тингланди.

— Икки йилдан бери анъанавий тарзда ўтказиб келинаётган конференция-

Anjuman

да долзарб мавзулар юзасидан фикр алмашилмоқда, — дейди тарих фанлари доктори, Навоий давлат педагогика институти профессори Сулаймон Иноятов. — Бугун конференцияда юртимизда ёшлар масаласига қаратаётган эътибор ва унинг ҳуқуқий асослари ёритилган маърузам билан иштирок этдим.

Конституциямиз ва қонунчилигимизда эртаммиз эгаларининг бутунги ютуқлари асоси ва келгусидаги истиқболни яққол кўришимиз мумкин.

Анжуман иши шўъбаларга бўлинган ҳолда давом эттирилади. Кичик гуруҳлардаги чиқишларда ёшларнинг конституциявий ҳуқуқлари, соғлиқни сақлаш тизimini такомиллаштириш, оилани мустаҳкамлаш ва ҳимоялашнинг қонуний асослари каби мавзуларда сўз юритилди.

Юлдуз МАТҚУРБОНОВА

(Давоми. Боши 1-бетда.)

— Юртбошимизнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишланган танта-нали маросимдаги «Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш — ёруғ келажакимизнинг асосий омилидир» мавзусидаги маърузасида «Соғлом бола йили» давлат дастурини ишлаб чиқишда биринчи навбатда оналик ва болаликни ҳимоя қилиш, оилаларда соғлом муҳитни кучайтириш, уларнинг иқтисодий ва маънавий асосларини мустаҳкамлаш каби масалалар эътиборимиз марказига қўйилиши зарурлигини таъкидладилар, — дейди институтнинг 2-педиатрия факультети декани Ботир Тожиев. — Шунинг-

— Шифокор юксак маънавиятли бўлмасдан туриб юқори малакага эга бўла олмайди, — дейди 2-педиатрия факультети декан муовини Камол Саидазимов. — Шу боис талабаларимизнинг маънавиятини юксалтиришга алоҳида аҳамият қаратаймиз. Улар муомала маданияти, шифокор этикаси бўйича билим ва кўникмаларни эгаллашмоқда.

Маълумки, бугун барча ўқув аудиториялари ахборот-коммуникация технологиялари билан таъминланган. Тошкент педиатрия тиббиёт институтида ахборот технологиялари дарс пайтида мавзунини тўла тушунишга шароит яратса, танлафус пайти ҳам бекор турмайди. Талабаларнинг вақтини мазмунли ўтказиш учун маънавий-маърифий роликлар, касб маданиятига оид фильмлар на-

либ чиқади. Бу касалликлар болаларда катталарга нисбатан оғир кечади. Болаларда юқумли касалликларнинг сурункали кечишига сабаб эса касалликларга қарши курашувчи иммун тизими тўлиқ шакланмаганидир. Ўтиш даври, балогат давридан бошлаб, иммунитет ўз вазифасини тўла адо эта бошлайди. Соғлом болани воёга етказишда ўз ўрни ва аҳамиятига эга бўлган соғлиқни сақлаш тизимида болаларни юқумли касалликлардан асраш учун кенг профилактика ишлари олиб боришмоқда. Талабаларимизнинг юқумли касалликлар ҳақида чуқур билим олиши учун, шу йўналишда илмий изланишлар олиб боришга шарт-шароит яратиш мақсадида «Ёш микробиологлар» илмий тўғарагини ташкил этганмиз.

этилмоқда. Айни кунда эса бу борадаги ишларни янада юксалтириш кўзда тутилмаётгани ўз устимизда янада қаттиқроқ ишлашимизга рағбат бўлмоқда. Инсон ҳаёти, болалар саломатлиги билан боғлиқ масъулиятли ва шарафли касбни танлаганмиз. Фидойи устозларимиз бераётган бебаҳо билимнинг бир заррасини ҳам қолдирмасдан эгаллашимиз керак.

ҚҲЯЖАК ҚАДАМИНГИЗ ҚУТЛУГ БЎЛСИН!

Ҳар йили кириб келаётган йил билан яқинларимизни табриклар эканмиз «Янги йилингиз қутлуг бўлсин», деймиз. Қутлуг сўзи айёмлар номи билан бирга қадам сўзи билан ҳам бирга келади, бахтли,

ки хулосалар чиқариш, тиббий маълумотномаларни сойти олиш каби ҳолатлар учраб туршиш барчамизни ташвишга солиши зарур. Айни шу масалалар учун, умуман, болаларнинг соғлом, бекуксон бўлиб туғилиши учун тиббиёт ходимларининг масъулиятини, керак бўлса, жавобгарлигини ошириш вақти келди, деб ўйлайман», деган фикрлари бизнинг ўз ишимизга янада масъулият билан қарашимизга туртки бўлади, — дейди Иқболбону Атоева. — Фаолиятимизда соғлом фарзандни воёга етказишда ота-оналарнинг тиббий маданиятини ошириш, тушунтириш ишларини олиб бориш орқали ҳам яхши кўрсаткичларга эришишни ният қилаётган, Фарзанд соғломлиги учун у туғилмасдан олдин қайғуриш керак. Боиси, ота-онадаги иллатлар, айтилиқ, ичиш, чекиш, шунинг натижасида организмда кечган ўзгаришлар, инфекция касалликлар боланинг ҳар хил нуқсонлар билан туғилишига сабаб бўлиши мумкин. Бу каби нохуш ҳолатларнинг олдини олишда тиббиёт ходимлари соғлом турмуш тарзини тарғиб этишимиз, оила қуриш олдидagi йиғит-қизларга бу ҳақиқатни атрофича тушунтиришимиз лозим.

Катталар шифокоридан кўра, болалар шифокори бўлишни ўзига хос мураккаблиқлари бор. Бу фикрни Иқболбону қўйидагича изоҳлади:

— Тиббиётда тўғри ташхис қўйиш энг муҳим жараён. Кичик ёшдаги болалар ўз реакциясини йиғи орқали беради. Улардан қаеридан ва қандай оғриқ кузатилаётганини сўраб билила олмаймиз. Шу боис биз кўриш, перкуссия (баданга бармоқ билан уриб кўриб эшитиш), аускультация (эшитиш) пальпация (касал жойларни бармоқлар билан пайпаслаб кўриш) каби усуллар билан, қон ва бошқа омиллар таҳлиллари, лаборатория текширувлари, рентген, УТД каби усулларда аниқ ташхис қўйишимиз керак. Даво жараёнини олиб боришда ҳам шифокордан ўта зийраклик талаб қилинади. Чунончи, дори-дармонлар тури, миқдори боланинг ёшига, вазнига қараб белгиланади. Амалиёт жараёнида баъзида нохуш ҳолатларни кузатилади. Масалан, ота-оналар «Фарзандимнинг бурни оқиб, томоғи оғриди, ҳарорати ҳам кўтарилди. Шомоллаган деб ўйлаб бувиси ичган дорини берувдик тузалмапти», деб келишади. Баъзида дорини шифокор тавсияси ва назоратсиз болаларга беришади. Ёки ёзда болалар соғлиғига бефарқроқ қарашади. Тўғри овқатлантириш қоидаларига риоя этишмайди. Бу каби вазиятлар аҳолининг тиббий маданиятини ошириш йўлида шифокорлардан янада кўпроқ масъулият ва савий-ҳаётқадри талаб этади.

Ота-оналарнинг соғлом турмуш кечириши, оиладаги соғлом муҳит, спорт билан доимий шугулланишига баркамол авлоднинг шаклланишида муҳим омилдир. Соғ танда — соғлом ақл. Хулоса сифатида эса қўйидаги иборани яна бир бор такрорлашни жоиз топдик: «Фарзандлари соғлом юрт қудратли бўлур, қудратли элнинг фарзандлари соғлом бўлур». Энг муҳими — бу ҳақиқатни бўлғуси шифокорлар чуқур англаб етишган.

Санобар ЖУМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

ФАРЗАНДЛАРИ СОҒЛОМ ЮРТ ҚУДРАТЛИ БЎЛУР

буни бўлғуси шифокорлар ҳам чуқур англаб етишган

дек, дастурда оналар ва болалар саломатлигини асрашга хизмат қиладиган тиббиёт муассасалари моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, замонавий асбоб-ускуналар, малакали кадрлар билан таъминлаш борасидаги ишларимизни кучайтириш ўз ифодасини топиши кераклиги алоҳида қайд этилди.

Демак, соҳа ривожига мос равишда кадрлар малакасини ҳам ошириб боришимиз керак. Маълумки, институтимизнинг педиатрия, тиббиёт педагогикаси, даволаш иши йўналишлари ва олий ҳамширлик курсларида мана шу ислохотларга хизмат қилувчи, болалар саломатлигини асрашни ўзларига саодат билган ёшларимиз, бўлғуси оқ ҳалат эгалари таҳсил олишади. Келгусида малакали педиатр, болалар жарроҳи, офтальмолог, невропатолог, ортопед ва бошқа йўналиш мутахассислари сифатида мустақил фаолият кўрсата бошлайдиган талабалар ҳозирданок шаҳар, қишлоқ врачлик пунктларида, амбулатор-поликлиника муассасаларида, тез ва шошилинч тиббий ёрдам хизматларида, стационарларнинг махсуслаштирилмаган болалар бўлимларида, мактабгача ва мактаб ёшидаги болалар муассасаларида, болалар профилактика уйлари ва дам олиш уйларида амалиёт ўтамоқда. Келгусида таълим жараёнига ахборот-коммуникация технологияларини янада кенгроқ жалб этиш, таълим сифатини ошириш, талабаларнинг илмий салоҳиятини янада юксалтиришга ҳаракат қиладиганмиз.

ШИФОКОРНИНГ СЎЗИ МАЛҲАМ

Яхши сўзли инсон билан суҳбатлашсангиз баҳри дилингиз очилади. Шифокорнинг ширин муомаласи эса беморнинг кўнглини кўтарди, дардига даво бўлади. Тошкент педиатрия тиббиёт институтида ҳар бир дарс аввалида профессор-ўқитувчилар шу ҳақида гапиришади. Айниқса, педиатр болалар руҳияти билан таниш бўлиши кераклиги талабаларга бот-бот уқтирилади, бу борада зарур билимлар берилади.

мойиш этилади. Ўқитувчилар бундай тадбирлар ўз самарасини бераётганини алоҳида таъкидлашади.

— Тиббиёт ходими юксак инсоний туйғуларга эга бўлмасдан туриб, шифо улаша олмайди, — дейди «Болалар юқумли касалликлари, микробиология, вирусология ва иммунология» кафедраси катта ўқитувчиси Зиёда Каримова. — Олдимизга қўйган асосий мақсадимиз чуқур билимни, кенг тафаккурни, юксак маънавиятли шифокорларни тайёрлаш ва бу орқали болалар саломатлиги йўлида хизмат қилишдир. Кафедрамиз профессор-ўқитувчилари барча факультет талабаларига тегишли фанлар бўйича сабоқ беришади.

Маълумки, юқумли касалликлар бактерия, вирус ва сода жониворлар таъсирида ке-

Эътиборлиси, бу тўғарақда талабалар профессор-ўқитувчиларга бириктирилган ҳолда изланишлар олиб боришапти. Тўғарак фаолияти билан танишиш мақсадида у ерга борганимизда, илмий тадқиқот олиб бораётган педиатрия иши йўналиши талабаси Бунёдбек Тилововни учратдик.

— Тошкент педиатрия тиббиёт институти клиникасида ҳамда Республика педиатрия ихтисослашган илмий-амалий тиббиёт марказида янги жарроҳлик корпуслари ишга туширилганидан хабарингиз бор, — дейди у. — Юртимизнинг барча ҳудудларидаги шифо масканларида реконструкция ишлари олиб борилаётир. Қолаверса, ташхислаш ва даволашнинг компьютер технологиялари асосланган янги услублари амалиётга жорий

омадли маъноларини англатади. Тошкент педиатрия тиббиёт институти битирувчи курс талабаси Иқболбону Атоева янги йил унга қутлуг келаётганини айтди. У педиатрия иши йўналишида ўқишни тугатиб, болалар саломатлигига хизмат қилувчи шифокор сифатида фаолият бошлади.

— Юртбошимизнинг «...мамлакатимизда бўлғуси келин-куёвларни никоҳдан олдин тиббий кўрикдан ўтказиш тартиби жорий этилган бўлиб, бундан кўзланган асосий мақсад соғлом оила қуриш, соғлом болани дунёга келтириш билан боғлиқ. Лекин, афсуски, инсоннинг ҳаёти, туғилмаж фарзанднинг тақдирига бевосита таъсир қилувчи бўлган баъзан масъулиятсизлик билан қараш, сохта ва юза-

БОЛАЛАР САЛОМАТЛИГИ — ДОИМИЙ ЭЪТИБОРДА

Қорақалпоғистон Республикаси болалар кўптармакли тиббиёт маркази капитал реконструкция қилиниб, фойдаланишга топширилди.

Марказда 2013 йил инвестиция дастурига кўра, 1 миллиард 660 миллион сўмлик қурилиш-таъмирлаш ишлари амалга оширилди. 185 ўринга мўлжалланган 3 қаватли иккита даволаш корпуси

капитал реконструкция қилинди. Маслаҳат поликлиникаси ва 30 ўринга мўлжалланган неврология бўлими иморатлари янгидан қурилди.

Бунёдкорлик ишлари 1-«Қорақалпоққурилиш бош-

қармаси» масъулияти чекланган жамияти қурувчилари томонидан олиб борилди.

— Муассасамизда болалар саломатлигини тиклаш ва мустаҳкамлаш йўлида 40 нафар шифокор самарали меҳнат қилмоқда, — дейди бош шифокор Алима Маткаримова. — Уларнинг 2 нафари фан номзоди, 18 нафари эса олий тоифали шифокордир. Президентимиз раҳнамолигида соҳада амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар туфайли тиббий хизмат кўрсатиш самарадорлиги юксалмоқда.

Болалар тиббиёт марказининг гематология, неврология, жарроҳлик, кардиология, ортопедия бўлимлари, УЗИ, ЭКГ, ички дорихона, физиотерапия хоналарида шифокорлар ва беморлар учун барча зарур қулайликлар яратилди.

А.ОРТИКБОВЕ,
ЎЗА мухбири

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ **Сирдарё вилояти Сайхунбод туманидаги 8-болалар мусиқа ва санъат мактабининг янги биноси фойдаланишга топширилди.**

Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида юртимизда истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш, уларга мусиқа ва санъатнинг миллий ҳамда замонавий йўналишлари бўйича пухта таълим беришни таъминлаштириш борасида кенг қўлмали ишлар амалга оширилмоқда.

Сирдарё вилоятида бугунги кунда 14 болалар мусиқа ва санъат мактаби фаолият юритаётир. Утган йиллар давомида ушбу мактабларнинг етти таси янгидан бунёд этилган бўлса, бештаси капитал реконструкция қилинди.

8-болалар мусиқа ва санъат мактабининг янги биноси ҳам ёшлар учун ажойиб туғфа бўлди. 2,5 миллиард сўм маблағ эвазига бунёд этилган ушбу замонавий масканда мусиқа ва санъатнинг саноқли йўналиши бўйича сабоқ берилмоқда.

❖ **Наманганда бўш иш ўринлари ярмаркаси ўтказилди.**

Наманган шаҳар бандликка қўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази шаҳар ҳокимлиги, прокуратураси ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда ташкил этган ярмаркада 125 корхона, ташкилот ва муассаса томонидан бир минг

тўрт юздан зиёд бўш иш ўрни тақдиф этилди.

Тадбир қатнашчилари иш тақдиф этаётган ҳўжалик юритувчи субъектлар фаолияти, меҳнат шaroитлари, иш ўринлари билан кўргазмили воситалар ёрдамида таништирилди. Бандликка қўмаклашиш марказига иш сўраб мувожаат қилган фуқаролардан 248 нафарига ишга жойлаштириш учун йўланма берилди. 112 нафар касб-ҳўнар коллежи битирувчиси ўз мутахассислиги бўйича иш билан таъминланди.

Ярмаркада меҳнат қўнунчилиги, ижтимоий муҳофаза, турли имтиёз ва кафолатлар юзасидан ҳўқуқий маслаҳат ва тавсиялар ҳам берилди.

❖ **Фарғона вилояти ҳўқими Шўҳрат Ғаниев иштирокида ёшлар билан учрашув бўлиб ўтди. Унда фан, маданият, спорт ва бошқа соҳаларда тенгдошларига ўрнат бўлаётган фаол ёшлар қатнашди.**

Тадбирда Президентимиз раҳнамолигида ёшларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш, уларнинг ўз иқтидори ва салоҳиятини тўла намоён этиши учун шарт-шaroит яратиш, изланувчан йигит-қизларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш борасида амалга оширилаётган кенг қўлмали ишлар юксак самаралар бераётгани таъкидланди.

❖ **“Ўзбекистон иқтиҳори” фаҳрий ўнвони соҳиби, шахмат бўйича Ўзбекистон миллий терма жамоаси аъзоси, халқаро грoссмейстер Нафиса Мўминова, шунингдек, Сарвинос Саидхўжаева, Динора Мамадиброҳимова каби қўллаб ёшлар халқаро мусобақаларда Ватанимиз шарафини муносиб ҳўма қилиб келмоқда.** Фарғона политехника институти талабаси Абдор Отабоев эса “Парламентаризм билимдонли” республика танлови солиби бўлди. Изланувчан, истеъдодли бундай ёшлар сафи тобора кенгайиб бормоқда.

❖ **ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўллаган материаллар асосида тайёрланди.**

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Ойлик доирасида бошланғич синф ўқувчилари ўртасида «Биз мустақил юрт фарзандларимиз!», «Биз тинчлик истаймиз!», «Соғ танда соғлом ақл!», «Кичкина деманг бизни!...» каби мавзуларда расмлар танлови, юқори синф ўқувчилари ўртасида эса «Конституция — бахтимиз пойдевори», «Фотонигоҳ ортида Ватан акси!» фотокўргазмалари, «Ассий Конунимиз — мустақиллигимиз гарови», «Инсон ҳўқуқлари ва эркинликлари» каби мавзуларда очик дарслар, тарбиявий соатлар ташкил қилинди.

«Инсон ҳўқуқлари — энг олий қадрият», «Ўзбекистон келажиги баркамол авлод қўлида», «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси — давлат ва жаҳият тараққийнинг ҳўқуқий асоси» мавзуларида фото ва расмлар кўрик-танлови, «Конституция билимдонлари» викториналари ўзининг мавзу қўлими, қизиқарлиги билан иштирокчилар ёдида қолди. Айниқса, Адлия вазирлиги, «Камолот» ЕИХ, «Соғлом авлод учун» халқаро хайрия жамғармаси, «Тасарий ойна» ижодий уюшмаси ҳамкорлиги-

да ўтказилган «Конституция — бахтимиз пойдевори», «Президент асарлари билимдонли» кўрик-танловлари эса чин маънодаги кизгин беллашувларга айланди.

«Конституция — бахтимиз пойдевори» танлови тўрт босқич ва икки йўналишда ташкил этилиб, унинг қўйи босқичларида 4 миллион нафарга яқин ўқувчи ўз ижодий ишлари билан қатнашди. Жумладан, «Ўзбекистон жонажон Ватаним!» мавзусидаги диктант ёзиш баҳсларида 1,5 миллион нафар 2–4-синф, «Конституция — бахтимиз пойдевори» мавзусидаги ижодий баён ёзиш беллашувларида 1,4 миллион нафар 5–7-синф, «Ўзбекистон келажиги баркамол авлод қўлида» мавзусидаги иншолар танловида бир миллионга яқин 8–9-синф ўқувчилари иштирок этди.

«Президент асарларини ўрганамиз» республика кўрик-танлови эса тўрт босқичда ташкил этилди. Юртимизнинг турли гўшаларида ўтган тан-

Инсон ҳўқуқларининг мустаҳкам асоси

Ёнги хавфсизлиги олий техник мактабида Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг Мудофаа ва хавфсизлик ҳамда Суд-ҳўқуқ масалалари қўмиталари билан ҳамкорликда «Конституция — инсон ҳўқуқларини ҳўма қилишнинг ҳўқуқий кафолати» мавзусида семинар ўтказилди.

Тадбирда курсантлар онгига Ватан ва миллий гўяларга садоқат руҳини синдириш, Конституциянинг мазмун-моҳиятини, аҳоли хавфсизлигини таъминлашда қўнун нормаларининг аҳамиятини амалий мисоллар асосида тушунтириб бериш, бу орқ-

али ёшларнинг ҳўқуқий маданиятини янада ошириш борасида олиб борилиши зарур бўлган ишлар ҳўсусида фикр юритилди.

Семинарда мустақил юртимизда инсон ҳўқуқларини таъминлаш, ҳар бир шахснинг эркинлиги, фаровон ҳаёт кечирishi ва фаол меҳнат қилиши учун шaroит яратиш, фуқароларнинг шахсий, сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ҳўқуқлари борасида кенг қамровли ислохотлар амалга оширилаётгани ва бунда Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг ҳўқуқий асос бўлиб хизмат қилаётгани таъкидланди.

Бобобек МАХРАМОВ

Олий қадрият

❖ **Хоразм вилоят Янгиариқ туманидаги 15-болалар мусиқа ва санъат мактабида Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қабул қилинганига 21 йил тўлиши муносабати билан байрам тадбири бўлиб ўтди.**

Тадбирда сўз олганлар Бош Қўмусимизнинг жаҳиятда тутган ўрни беқисслги, истиқлол йилларида мамлакатимизда олиб борилаётган ислохотларнинг мазмун-моҳияти инсон ҳўқуқ ва эркинликларини таъминлаш, халқимиз турмуш тарзини яхшилаш ва мустақиллигимизни мустаҳкамлашга қаратилгани ҳўсусида тўхталдилар.

Таъкидлаш ўринлики, мусиқий таълим-тарбияни ривожлантириш, болалар мусиқа ва санъат мактабларининг замонавий талаблар асосида фаолият юритишини таъминлашга давлатимиз томонидан кўрсатилаётган юксак эътибор туфайли бугун қўпгина иқтидорли ёшларимиз турли даражадаги ютуқларни қўлга киритмоқдалар.

Хўсусан, 15-болалар мусиқа ва санъат мактабининг ўқувчилари ҳам «Ягонасан, муқаддас Ватан», «Академик чолгу ва эстрада ижрочилиги» каби республика кўрик-танловларида фаол қатнашиб, совринли ўринларни эгаллаб келмоқдалар.

Тадбир иқтидорли ўғил-қизлар ижросидаги кўй-қўшиқлар билан ўзгача фойз касб этди.

Сарвинос АМИНБОВЕВА,
Янгиариқ туманидаги
15-болалар мусиқа ва санъат мактаби ўқувчиси

Жаҳият тараққийи ва Конституция

❖ **Коллежимизда ўқувчиларнинг ҳўқуқий билимини оширишга қаратилган тадбирлар мунтазам ўтказиб келинади.**

«Жаҳият тараққийида Конституциянинг ўрни» мавзусидаги байрам тадбирида ҳўқуқ-тартибот идоралари, ФХДЁ бўлими ходимлари, Жиззах давлат педагогика институти профессор-ўқитувчилари, ХДП, ЎзЛИДёП вакиллари иштирок этишди. Баҳс-мунозара тарзида уюштирилган учрашувда соҳа ходимлари тинч ва фаровон ҳаётимиз кафолати — Конституциямизнинг мазмун-моҳиятини ёшларга тушунари тарзда ифодалаб беришди.

Тадбир семинар-тренинг тарзида давом этирилди. Таърибали ўқитувчилар машғулотлари ахборот технологиялари ва кўргазмили

қуроллар асосида ташкил этди. Тадбирда Жаҳонгир Ғаниев, Шаҳноза Олимова, Дадажон Орипов каби ўқувчилар Бош Қўмусимизда ҳўқуқ, бурч ва мажбуриятлар ифодаланган моддаларни шарҳлаб бердилар.

«Сиз қўнунни биласизми?» кўрик-танловида эса «Интеллект», «Адолат» ва «Адвокат» жамоалари куч синашди. Иштирокчилар танлов шартларини бажариш учун илмий ва бадий адабиётлар ўқиб, турли кўргазмили қуроллар ясагани ҳакамлар ҳайъати томонидан алоҳида эътироф этилди.

Наргиза АБДУРАҲМОНОВА,
Жиззах транспорт ва алоқа касб-ҳўнар коллежи директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари

«Давр садолари»

таассуротларга бой ўтмоқда

❖ **Айни кунларда Бастакорлар уюшмаси, Ўзбекистон давлат консерваторияси ҳамда Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамкорлигида «Давр садолари» III мусиқа фестивали ўтказилмоқда.**

Композиторларнинг янги асарларини кенг оммага намойиш этиш ёш ижодкорларни қўллаб-қувватлаш мақсадида ҳар беш йилда ўтказиладиган ушбу фестиваль уч ой давом этади. Фестиваль доирасидаги тад-

бирлардан бири Ўзбекистон давлат консерваториясида бўлиб ўтди. Унда талаба-бастакор ва ёш ижрочилар ўз асарларини ижро қилишди. Турли жанрларда ижро этилган куйлар тингловчиларда

илик таассурот қолдирди. Айниқса, К.Ақбарова, Ф.Акимова, Қ.Ғулмонов, Ш.Миркомиллова, Р.Ибрагимова, А.Сафаровнинг фортелианада ижро этган «Прелюдия», «Соната», «Токката», каби асарлари барчага манзур бўлди.

Ақсауле УСМОНОВА,
Ўзбекистон давлат консерваторияси талабаси

Ҳўқуқий билимлар — келажак пойдевори

ловнинг биринчи босқичида 45 мингдан зиёдроқ, иккинчи — туман(шаҳар) босқичида 9 мингдан ортиқ, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри миқёсидаги учинчи босқичда 150 нафардан ортиқ ўғил-қиз иштирок этиб, сўнгги босқич қатнашчилари аниқланди. Шундай қилиб, қизгин баҳо-

ларга бой бўлган танловларда қучилиш орасидан энг қучилар сараланди. Тақдирлаш маросимида сўзга чиққанлар ушбу тадбирлар ўқувчиларнинг Бош Қўмусимизнинг мазмун-моҳияти, инсонпарварлик, демократик ва адолатпарварлик тамойилларини англашига қўмаклашиши билан бирга тайёрланган ёзма ишлар, тас-

вирий санъат асарлари таълим муассасаларини маънавий-маърифий, ҳўқуқий-ахлоқий мазмундаги кўргазмили воситалар билан хизмлашга хизмат қилишини таъкидлашди.

— «Конституция — бахтимиз пойдевори» кўрик-танловининг тасвирий санъат йўналишида иштирок этиб, 1-ўрин соҳибига айландим, — деди Бўхоро шаҳридаги 34-умумтаълим мактабининг 7-синф ўқувчиси Жонибек Камолов бизни ўз суратлари намойишга қўйилган зал томон бошларкан.

Жажи мўйқалам соҳибининг ижод намуналарига кўз ташлар эканмиз, бетакор табиат тасвири, сувлоқларда чоп-қиллашаётган сурвалар, давлатимиз рамзалари, истиқлолимиз тимсолига айлиб бораётган бунёдкорлик ишларини ўсмирларга хос нигоҳ ва беғубор қалбда го бўлган илиқ меҳр билан акс эттирганнинг гувҳи бўлди.

Тадбир сўнгига голибларга диплом ва ёсдалик совғалари топширилди.

Дилшод КАРИМОВ,
«Ma'rifat» мухбири

В.ГРАНКИН
олган суратлар.

Президентимизнинг 2012 йил 28 майдаги «Малакали педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини шундай кадрлар билан таъминлаш тизимини янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарориди қатор вазифалар билан бирга олий таълим муассасалари битирувчиларининг педагогик амалиётини касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда қатъий равишда ташкил этилишига ҳам алоҳида эътибор қаратиш таъкидланган.

Педагогик амалиёт талабаларнинг мутахассисликка биринчи қадам қўйиши ва дастлабки педагогик маҳоратга эга бўлиши, касбий малака ва кўникмалари шаклланиши учун катта имконият ҳисобланади. Инчунин, бўлажак муҳандис-педагоглар бу жараёнда психология, педагогика, ўқитиш методикаси ва, шунингдек, махсус муҳандислик фанларидан олган назарий билимларини амалиётда синаб кўриш, келгуси фаолиятида зарур бўладиган тажриба ва маҳорат сирларини ўзлаштириб боради.

Талабалар ижтимоий-сиёсий, умумтехнавий ва махсус муҳандислик касб-хунарларини ўрганиш билан бирга, ўз билимларини психологик ва педагогик йўналишдаги фанлар билан боғлайди. Бу жараёнда уларнинг дарс ҳамда машғулотларга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш бўйича малака, кўникма, қобилиятлари шакллана боради.

Ўқувчилар билан олиб бориладиган тарбиявий ишлар педагог ўқитувчилар кўмаги ва раҳбарлигида ўтказилади.

Педагогик амалиёт учинчи курсда бошланиб, битирувчи курсда тугайди. Муҳими, талаба педагогик амалиёт даврида ўқитишни илмий-тадқиқот билан қўшиб олиб бориш,

Dolzarb mavzu

— **услугиётдан:** дарсларнинг иштиқбол режаси, дарс консептлари ва уларнинг таҳлиллари;

— **педагогикадан:** маънавий-тарбиявий ишлар режаси, тарбиявий соат сценарийси, гуруҳ йиғилиши баёни, тарбиявий соат таҳлили;

— **психологиядан:** социометрия методи билан гуруҳни ўрганиш каби топшириқлар бериллади.

Иккинчи педагогик амалиётни ўтишга доир 1та фан (касб таълими методикаси ва ушбу фандан курс иши) қўшимча ўтилади. Шу муносабат билан юқоридидаги топшириқларга нисбатан талаба фаол шаклда иш

ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТ

касб-хунар коллежларида қандай ташкил этилади?

Амалиётнинг тўғри ташкил қилиниши ва ўтказилиши бўлажак муҳандис-педагогларни тайёрлаш сифатини оширишнинг энг муҳим шартларидан бири ҳисобланади. Бу даврда муҳандис-педагог шахсининг шаклланиши ўқув жараёнининг барча кўринишлари қанчалик муваффақиятли ва аниқ ташкил этилишига боғлиқ. Педагогик амалиётни рейтинг назорати талаблари асосида кундалик баҳолаб бориш, талабаларнинг касб-хунар коллежларида амалиёт базасини шакллантириш (яшаш жойини инобатга олган ҳолда), талабалар мустақил таълимининг ташкил этиш ва бошқаришнинг мантикий тизимини шакллантириш ҳамда амалга ошириш концепциясини яратиш, амалиётнинг янги ҳисобот шакли, яъни кундалик билан уйғунлаштирилган амалиёт ҳисоботи шаклини 3-ва 4-курслар учун алоҳида-алоҳида ишлаб чиқиш ҳамда уни амалда қўллаш зарурати сезилмоқда.

Вилоят ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари учун таянч олий ўқув юрти ҳисобланган Бухоро муҳандислик-технологиялар институтида бу борада ўзига хос тажриба шаклланди. Аввало, институтимизда педагогик амалиётга бораётган касб таълими (бакалаврият таълим йўналишлари бўйича) йўналиши талабалари учун психологик-педагогик туркум фанларининг амалиётдан олдин ўтилишига катта аҳамият берилмайдир. Негаки, бу фанларни ўрганмасдан туриб талабалар педагогик амалиёт топшириқларини бажара олмайди.

Шунингдек, самарадорликни ошириш мақсадида амалиётнинг курсдан-курсга мураккаблашган талаблар асосида, тизимлилик, босқичма-босқичлик ва узвийлик принципларида мувофиқ ташкил этилишига алоҳида эътибор қаратилади.

Амалиёт икки маротаба бўлиб ўтади. Биринчи педагогик амалиёт (танишув) VI ўқув мавсуми бошланишида 144 соат миқдорида ва иккинчи педагогик амалиёт (фаол) VIII ўқув мавсуми бошланишида 180 соат миқдорида ўтилади.

Дастлабки (танишув) амалиётда бакалавр ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаси тузилмаси, директив меъёрий ҳужжатлар, тайёрлов йўналишлари, ўқитиладиган фан асослари, мутахассислик фанларини ўқитишни ташкиллаштириш, ўқувчиларнинг касбий билим, кўникма ва малакаларини назорат қилиш ва баҳолашга қўйилган талаблар, мутахассислик фанлари таълими самарадорлигини ошириш усуллари билан танишади.

Фаол амалиётда талаба ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари тузилмаси бўйича фаолият кўрсатаётган ходимлар ишини кузатиш, таҳлил қилиш, меъёрий ҳужжатлардан амалиётда фойдалана олишни, ўқув-тарбиявий ишлар бўйича назарий ва амалий билимларни, танлаган касби бўйича олган назарий билимларини амалиётга татбиқ этишни, ихтисослик фанларини ўқитишда педагогик технологияларни амалиётда қўллашни ўрганади. Тайёрлов йўналишларидаги касбий фанларни ўқитиш методикаси, ишлаб чиқариш амалиётларига раҳбарлик қилиш, ўтказилган амалиётлар натижасида ҳисоботлар тайёрлаш, ихтисослик фанларини ўқитишда ўқувчилар фаолиятини бошқариш ва назорат қилиш, баҳолаш бўйича малакага эга бўлишади. Шу билан бирга, битирув-малакавий ишларини бажариш бўйича зарурий маълумотлар тўплайди.

Амалиёт жараёнининг ҳар икки босқичи ҳам олий ўқув юрти профессор-ўқитувчилари, талабалари, услубшунослари, касб-хунар коллежлари ўқитувчилари, ишлаб чиқариш таълими усталари, гуруҳ раҳбарлари, директор, директорнинг ўқув ва маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарлари иштирокида ташкил этилади. Масалан, 3-курс талабаларини «Педагогика ва психология» кафедраси профессор-ўқитувчилари, коллеж директори, директорнинг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари, фан ўқитувчилари, гуруҳ раҳбарлари, муҳандис-педагоглар, жамоатчилик ташкилотлари, кафедра мудири бажариш бўйича улар раҳбарлигида талабалар касб-хунар коллежлари билан танишадилар.

фанлар бўйича билимлар мажмуасини ўзлаштириш, амалий-назарий машғулотлар узвийлигини таъминлашга киришади.

Академик лицей ва касб-хунар коллежларида талабалар педагогик салоҳияти, педагогик амалиётнинг самарадорлиги, энг аввало, курсдан-курсга мураккаблашган талаблар асосида, тизимлилик, босқичма-босқичлик, узвийлик принципларига мувофиқ ташкил этилиши билан қўлга киритилади.

Куйида бўлажак педагогларга ёрдам тариқасида «Касб таълими» йўналишларининг психологик-педагогик туркум фанлари ва педагогик амалиётлар макромодул тузилмаси жадвал шаклида берилмоқда:

«Касб таълими» йўналишлари учун психологик-педагогик туркум фанлари ва педагогик амалиётлар макромодул тузилмаси

№	Фанлар номи	Семестрлар бўйича аудитория соатлари сони							
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Касбий психология	112							
2	Касбий педагогика		120	104					
3	Педагогик маҳорат						85		
4	Касб таълими методикаси, КИ						100		
5	Биринчи педагогик амалиёт						144		
6	Иккинчи педагогик амалиёт								180

Жадвалдан кўриниб турибдики, биринчи педагогик амалиётгача талаба тўртта фанни ўзлаштиради. Биринчи педагогик амалиётнинг вазифалари ҳам шундан келиб чиққан ҳолда тузилади:

олиб боради ва ҳафта давомида 4—6 соат машғулот ўтказилади. Курс ишини мутахассислик фанларининг биридан дарс бериш услугиётини яратишга бағишлайди. Яъни, аниқ бир фан бўйича меъёрий-услугиий материаллар йиғида, педагогик технологиялардан фойдаланган ҳолда дарс ўтиш усулларини, фан бўйича ахборот манбалари, дарсликлар билан ишлаш, дарс консептларини ёзиш кўникмаларини ёрилади. Мавзуга оид интернет янгиликларини тўплайди.

Психологик-педагогик туркум фанлари ва педагогик амалиётлар макромодули бўйича талабалар етти фандан якуний баҳоланади. Икки бор амалиёт ҳисоботи топширади ва битирув-малакавий ишида методика қисмини бажариб, уни ҳимоя қилади.

Амалиёт ўташда талаба дастурда кўзда тутилган топшириқларни тўлиқ бажариши, амалиёт объектиларини, яъни касб-хунар коллежларининг ички меҳнат тартиб-қоидаларига бўйсунуши, меҳнат муҳофазаси, хавфсизлик техникаси ва ишлаб чиқариш санитарияси қоидаларини ўрганиши ва қатъий риоя қилиши даркор. Шунингдек, бажарилган иш ва унинг натижалари учун муассаса ходимлари қатори жавобгарлик олиши, кундалик дафтар юритиши, чизмалар, тасвирлар ва бошқаларни бажариши, амалиёт раҳбарига барча топшириқлар бажарилгани ҳақида ёзма равишда ҳисобот бериши ва амалиёт бўйича тегишли рейтинг

балани тўплашга ҳаракат қилиши зарурий ҳол ҳисобланади.

Мансур АХМАДЖОНОВ,
Бухоро муҳандислик-технология институтининг «Ижтимоий фанлар» кафедраси профессори

Бугун нафақат ўқувчиларнинг баён ва иншоларида, ҳатто матбуот саҳифаларида ҳам кўп учрайдиган хатоликлардан бири феълнинг шарт майли шакли билан боғлиқ. Шу заруратта кўра ҳамда она тили фани ўқитувчилари билан тажриба алмашиш ниятида мавзуга доир баъзи мулоҳазаларимизни билдирмоқчимиз. Мақсадимиз саводхонликка жиддий эътибор қаратиш, фикр ифодасининг равшанлигига эришишдир.

Мактаб дарсликларида феълнинг шарт майли шакли икки хил хусусиятига кўра таснифланади. Шарт майлидаги феъллар мустақил ҳамда номустақил кесим бўлиб келади.

Тилимизда шарт майли шакли (истак гаплардаги бундан мустасно) номустақил кесим шаклини яшагача хизмат қилади. Бундай кесимли гапларнинг мустақил равишда қўлланилиши учун махсус нутқий шароит талаб этилади.

Шахс-сон ва замон шаклларидаги

ки ҳис-ҳаяжон undovlari иштирок этган гаплар ҳис-ҳаяжонсиз айтилиши мантиққа зиддир. Қани эди, биз мусобақада ғолиб бўлсак гапда модал муносабат ҳосил қилувчи қани эди (қанийди) конструкцияси истакни кучайтиради ва гапни ҳис-ҳаяжон гапга айлантиради.

Шу ўринда қани эди (қанийди) қўшилмаси ҳақида ўз мулоҳазамизни айтиб ўтаск. Айрим ўринларда ушбу қўшилма қани энди тарзида қўллан-

Кеч соат бешларда қабулимга кирсанг. Ушбу гап таркибидаги шарт майли шакли II шахс буйруқ майли шакли -гин билан маънодошлик ҳосил қилади ва гап сўнгига нукта қўйилади.

Шарт майли мустақил кесим таркибида керак сўзи билан келган ўринларда маъно маъноси ифодаланади. — (ма)са керак шакли сифатдошнинг — мас, -(а)р шакли билан маънодошлик ҳосил қилади ва гап охирида нукта қўйилади: Йигилиш ўз вақтида бошланс керак.

Мустақил кесим таркибида бўлмоқ боғламаси билан келган ўринларда қатъий ишонч, имконият маънолари ифодаланади. -са бўлади шакли ҳаракат номининг (и)ш мумкин шакли билан маънодошлик ҳосил қилади ва гап охирида нукта қўйилади: Иштиёқ бўлса, ҳар қандай ишни қилса бўлади.

гап бўлакларининг тартиби ўзгарган — инверсияга учраган кўшма гапларда тиниш белгиси одатдагича феълдан кейин эмас, балки биринчи содда гап чегарасидан кейин, тугаш ўрнида қўйилади ва инверсия бузилган ўрнида одатдаги ҳол юз беради:

Меҳмон келса эшикдан, ризқи келар тешикдан — Меҳмон эшикдан келса, ...

Кимки бўлса дилозор, ундан элу юрт безор — Кимки дилозор бўлса, ...

Шарт майли шаклидаги феъллар тенг боғловчилар воситасида уюшиб келса, охиригисидан кейин вергул қўйилади: Кимда шижоат етишмаса ёки сузташлик бўлса, вақтни кўндан бой бериши шубҳасиз.

Шарт майли феъллари оҳанг ҳамда тенг боғловчилар воситасида уюшиб келса, оҳанг воситасида боғланган ўринларда ҳамда сўнгги шарт майли шаклидан кейин вергул қўйилади: Кўшимчалар қўшилиш жараёнида товуш тушса, алмашса ёки ортса, фонетик ўзгариш дейилади.

Қиёслаш маъносидаги бўлса, эса сўзларидан кейин ҳеч қандай тиниш белгиси қўлланмайди: Эгрилик инсонни қабоҳатга етаклайди, тўғрилиқ бўлса уни саодатга бошлайди.

Онани қанча эъзозласанг, озо... тарзидagi гапда шарт майли феълдан кейин битта сўз келса-да, вергул қўйилади.

Билдирилган мулоҳазалардан қуйидагича хулосалар чиқариш мумкин: — шарт майли феълдан кейин, асосан, вергул қўйилади; — шарт майли феъл ҳам, -у, -ю, -да юктамалари билан бирга қўлланганда вергул юктамалардан кейин қўйилади;

— шарт майли феълдан кейин керак сўзи, бўлмоқ феълнинг тусланган кўринишлари келса, вергул қўйилмайди;

— шарт майли сўз ва, ҳам, ҳамда, ёки боғловчилари билан уюшиб келганда боғловчидан олдин вергул қўйилмайди;

— қиёслаш маъносидаги бўлса, эса сўзларидан кейин вергул қўйилмайди;

— истак гаплар таркибидаги шарт майли феълдан кейин гапнинг ифода маънасидаги ёки ҳис-ҳаяжонни ифодалашига кўра мос равишда нукта, сўроқ ёки undov белгиси қўйилади.

Ушбу мулоҳазалар борасида сизнинг фикрингиз бошқачароқ бўлса, фикрларини кутиб қоламиз.

Шодиёр Тўраев,
Қўшработ туманидаги 35-мактаб ўқитувчиси

МАЪНО ВА ИМЛО

ёхуд феълнинг шарт майли шакли билан боғлиқ чигалликлар хусусида

феъл кесимлар ҳамда боғламасиз ва боғламали от кесимлар мустақил кесимлардир.

Ушбу қоидадан шарт майли шаклидаги феъллар истак гап таркибида мустақил, нисбий сўзли, пайт ва шарт эргаш гаплар кўшма гаплар таркибида эса номустақил кесим тарзида қўлланади, деган хулосага келиш мумкин. Мисол:

1. Хорижий тилларни яхши ўрганиб, чет элларга ўқишга борсам. (мустақил)

2. Ким кўп ўқиса, у кўп билади. (номустақил)

3. Дутор чалиб ўтирсам, тори узилиб кетди. (номустақил)

4. Олим бўлсанг, олам сеники. (номустақил)

Шарт майли мустақил кесимни шакллантирганда, яъни бу феъл гапнинг охирида келган ўринларда қуйидагича тиниш белгилари қўйилади: Қани эди, биз мусобақада ғолиб бўлсак гапдан сўнг undov белгиси қўйилиши керак. Одатда, истак гаплар охирида нукта қўйилади. Аммо бу истак гаплар ҳис-ҳаяжонсиз айтилади дегани эмас. Истак гаплар ҳис-ҳаяжон билан айтилган ўринларда undov белгиси қўйилади. Юқоридаги гапнинг ҳис-ҳаяжон билан айтилаётганига шубҳа йўқ. Аслида, ҳис-ҳаяжон undovlari иштирок этган гапларда ҳамма вақт undov белгиси қўйилиши шарт, чун-

ганда энди сўзидан кейин вергул қўйилиши нотўғри, чунки бунда қани ва энди каби иккита сўзга айланади. Қани сўроқ оломиш модал муносабат ҳосил қилиб, яқна ўзи киритмага айланади ва вергул ундан кейин қўлланади. Энди сўзи эса равиш туркумига оид сўз сифатида мустақил маъно англатади. Қани, энди сиз гапиринг! Ушбу гапни бошқача тартиблаганда қани ва энди сўзлари қўшилма эмаслиги равшанлашади: Энди сиз гапиринг, қани! Қани эди (қанийди) қўшилмасини эса ажратиб бўлмайди: Қани эди, сиз гапирсангиз! Сиз гапирсангиз, қани эди!

Шарт майли мустақил қўлланган, undov сўзлар ва улар ўрнида ишлатиладиган бошқа воситалар иштирок этмаган, тинч оҳанг билан айтилган гаплар сўнгига эса нукта қўйилади:

Ҳаммамиз ўқув йилини муваффақиятли تامомласак.

Ер юзиде барча халқлар тинч ва то-тув яшашса.

Истайманки, онажоним доимо саломат бўлсалар.

Феълнинг шарт майли шакли тусланган ёки тўлиқсиз феъллар билан келган ўринларда юқорида билдирилган фикрлар ўринли бўлади.

Шарт майли мустақил кесим таркибида келган ўринларда баъзан яширин буйруқ маъноси ҳам ифодаланади:

Номустақил кесим таркибида келган шарт майли шакли тусланган ва ҳам, -у, -ю, -да юктамалари билан қўлланган ўринлар кўп учрайди. Кўшма гап таркибидаги шарт майли тусланган ўринларда шарт, пайт маънолари ифодаланади ва улардан кейин доимо вергул қўйилади:

Ишдан келсам, ҳамма ухлаб қолибди (пайт).

Белгиланган ишни ўз вақтида амалга оширсанг, ишларинг юришиб кетади (шарт).

Ким ўзига ишонса, барча қийинчиликларни енгади (шарт).

Номустақил кесим таркибида келган шарт майли ҳам, -у, -ю, -да юктамалари билан қўлланган ҳолларда тўсиқсизлик, зидлаш маънолари ифодаланади, ҳам юктамаси шарт майли шаклидаги номустақил феълдан ажратилади. -у, -ю, -да юктамалари унинг таркибида чиқиқча билан ёзилади ва вергул доимо юктамалардан кейин қўйилади:

Иш қийин бўлса ҳам, вақтида уддалади.

Мен ҳамма ишимни ташлаб келсам-у, сенинг айниганинг нимаси?

Аттор Саттор уйида бўлса-ю, до-руси бўлмаса-чи?

Ўзи бетоб бўлса-да, машгулотларни қолдирмади.

Шарт майли шаклидаги феъллар

МАЪНАВИЯТ ҲАЁТ ЧИРОҒИ

Бугун таълим муассасалари олдида баркамол шахсини шакллантиришдек муҳим вазифа қўйилаётган экан, бунинг учун тарбиячи-ўқитувчилар миллий истиқлол ғоясини ҳар бир ўқувчи онига етказиш малакаларига эга бўлишлари лозим.

Тошкент вилояти педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтига ўтказилган "Маънавият ҳафталиги" айнаи шу масалада малака оширишга келган ўқитувчи-тингловчиларнинг билим ва малакасини оширишга хизмат қилди. Ҳафталик давомида эгаланган билимлар тингловчиларнинг ижодий ишларида ўз аксини топди. Тингловчилар ўз ишларини АКТ ёрдамида кичик ва катта гуруҳларда ҳимоя қилишди.

Ҳафталикнинг сўнгги куни тадбирлари Муқимий номидаги мусикали ва драма театрида давом эттирилди. Унда "Маънавият — ҳаёт чироғи" мавзусида баҳс-мунозаралар уюштирилди. Муҳокамалар якунида малака ишлари муваффақиятли ҳимоя қилган ва тест синови топишриқларидан юқори кўрсаткичга эга бўлган тингловчилар институт "Фахрий ёрлиғи" билан тақдирланишди.

Тадбир сўнгига спектакль намойиш этилди.

Марям АБДУЛЛАЕВА,
Тошкент ВПКҚТМОИ катта ўқитувчиси

Ўзбекистон Миллий университети
Фалсафа факультетида Бош Прокуратура билан ҳамкорликда "Инсон ҳуқуқлари — энг олий қадрият" мавзусида давра суҳбати ўтказилди.

ТАПАБАЛАР БИЛАН ДАВРА СУҲБАТИ

Ушбу тадбир бугунги кунда мамлакатимиз ёшларининг сиёсий-ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш, уларнинг фаол иштирокини таъминлаш мақсадида ташкил этилди. Давра суҳбатиде университетнинг профессор-ўқитувчилари, фалсафа, хорижий филология, журналистика, тарих ҳамда иқтисодиёт факультетларининг иқтидорли талабалари иштирок этди.

Конституцияда фуқароларнинг эркинлик, бурч ҳамда мажбуриятлари ҳақидаги моддаларнинг муҳассамлиги мамлакатда эркин, озод ва тинч ҳаёт барпо этишга мустаҳкам асос бўлмоқда. Давра суҳбатиде Бош прокуратуранинг Фуқаролик муҳофафазалари бўйича бошқармаси мутахассиси қизиқарли маълумотлар бериб, ёшлар билан фикр алмашди.

Энахон НИШОНБЕКОВА,
ЎЗМУ катта ўқитувчиси

АРМ ХОДИМЛАРИ УЧУН СЕМИНАР

Тошкент вилояти "Турон" ахборот-кутубхона марказида ахборот-ресурс марказлари ходимлари учун "Бир китобнинг наشريётдан китобхонгача саёҳати" мавзусида ўқув-семинар бўлиб ўтди.

Семинарда Тошкент вилоятининг барча туманларида жойлашган касб-ҳунар коллежларининг ахборот-ресурс марказлари ходимлари, ёшлар иштирок этди. Семинар мазкур зиё масканларидан фойдаланувчиларга хизмат кўрсатиш сифатини янада оширишга қаратилди.

— Янги китоб кутубхонага келтирилган кундан ҳужжатлаштириш ишлари, яъни ҳисобга олиш жараёни бошланади, — дейди бутлаш бўлими бош кутубхоначиси Муҳаммад Раҳимов. — Бу жараёнда ўта аниқлик билан иш олиб бориш лозим. Чунки рўйхатга олишда йўл қўйилган хатолик китобнинг нафақат эстетик жиҳатига, балки китоб фонди ҳисобидаги чалкашликни ҳам келтириб чиқаради.

Семинарда "Турон" ахборот-кутубхона марказининг тажрибали кутубхоначилари ёш АРМ ходимларининг соҳага оид саволларига жавоб бериб, тажриба алмашди.

Семинар "Ахборот-кутубхона муассасаларида янги ахборот технологияларидан фойдаланиш" электрон слайди намойиши билан якунланди.

Давронбек РАЖАБОВ

Кайковус ариги бўйидаги чархпалак гир-гир айланади. Чуқурдан чела-кляб-чела-кляб сув олиб чиқиб новга қуяди. Ёз бўйи райхонларни, гул-ларни сугоради. Кузда ҳам, қишда ҳам тинмай айланаверади...

Одамзод ҳам болам деб, чакам деб чархпалакдек ҳаёт гилдирагини айлантираверади. Оила деб аталмиш арава олга жилади, рўзгор обод бўлади.

Кайковус ариги бўйида — Чигатой-дарвоза гузариди ҳаёт қайнайди. Чекка ҳудудларни шаҳар маркази билан туташтирувчи йўл серкаторов. Бир замонлар карвонлар келиб тўхтаб, шаҳарга кириш учун навбат кутган жой бутун ҳам гавжум. Бир ёнда саватларда Тошкентнинг машҳур ёғли патирлари, ширмой нонлари қуёшдек алвон нур таратиб кўзни қамаштиради, бир ёнда эгнига Марғилон атласидек камалак-ранг либос кийиб олган қовунлар, кўк бекасам тўни тор келиб қоринни қаппайтирган тарвузлар нигоҳни қувнатади. Кўраларда яшнаб ёнган тошқумир чўғларида тутаб пишаётган кабобнинг ёқимли ҳиди узокдан димоқни қитқиллайди...

Турмуш обод бўлса — бозор обод бўлади, бозор обод бўлса — турмуш обод бўлади.

Чигатойдарвоза гузариди ҳаёт қайнайди. Ўнг қўлда 111-мактаб биноси қад кўтарган. Кўча белига боғланган белбоғ — йўл-йўл оқ-қора тасмалар устидан пиедалар ўтади. Ўқувчилар либосини кийган болалар мактабга шодадилар.

Кўнғироқ жаранглайди. Мактаб ҳовлисидаги ўқувчилар синфхоналарга кириб, дарс тинглашади.

Бу йил мактабнинг тўрт қаватли биноси капитал таъмирланди. Янги ўқув йилини чиройли синфхоналарда бошлаган ўқувчилар ҳам, ўқитувчилар ҳам беҳад қувонишди.

Бир ёнда гавжум бозор, бир ёнда мактаб. Чор атрофдаги муҳитга жуда тасирчан болаларнинг диққатини билим олишга жалб этиш учун қанча куч-ғайрат, қанча маҳорат керак. Президентимиз ўзининг «Юксак маънавият — енгилмас куч» асарида бу масалага катта эътибор қаратган:

«Таълимни тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмайди — бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси.

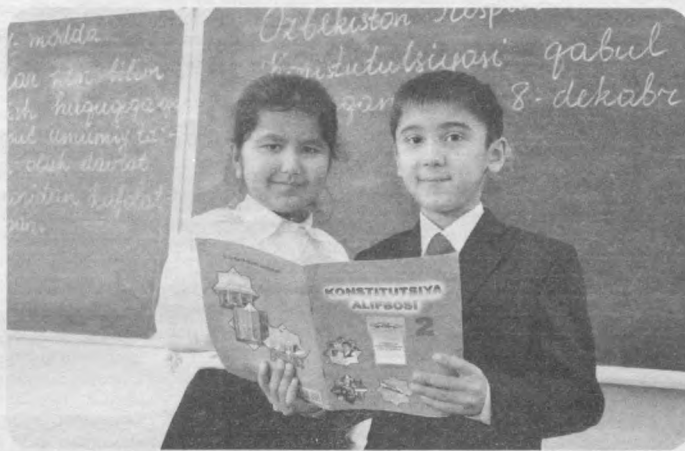
Бу ҳақда фикр юритганда, мен Абдулла Авлонийнинг «Тарбия биз учун ё ҳаёт — ё мамот, ё нажот — ё ҳалокат, ё саодат — ё фалокат масаласидир» деган чуқур маъноли сўзларини эслаيمان».

Юртимизда болаларимизнинг юксак даражада таълим-тарбия олишлари учун барча шарт-шароитлар яратилган. Бугун мактабларнинг замонавий, янги биналари ҳашаматли коллежлар биносидан қилишмайди. Эски мактаблар ҳам замон талабига мос равишда капитал таъмирланмоқда. Янги бинода, замонавий стол-стулларда ўтилган дарс болаларнинг руҳиятига ижобий таъсир кўрсатади, уларнинг билим олишга иштиёқини кучайтиради. Зотан, тараққиётнинг пойдевори мактабда барпо этилади. Биз юртимизда бўлаётган буюк ўзгаришлар ҳақида гапирганимизда, авваламбор, ўқувчиларга ўзлари таълим олаётган мактабдаги, ўзлари яшаётган маҳалладаги янгиликларни мисол қилиб келтиришимиз зарур. Ана ўшанда таълим-тарбия борасидаги ишларимиз самара беради.

Таъкидлаганимиздек, жорий йилда Тошкент шаҳар Олмазор туманидаги 111-мактаб капитал таъмирланди. Мактабга қиравериб қолган йўлақларга ҳамда ҳовлидаги майдонга қосимлар ётқизилди. Мактаб айвонига ва тўрт қаватли янги биного замонавий эшик-ромлар ўрнатилган. Деворлар дид билан бўялган.

— Мактабимиз шаҳардаги энг эски таълим масканларидан бири. Биринчи бино 1929 йили, иккинчиси эса 1962 йили қурилган, — деди мактаб раҳбари Одина Зияева. — Ўзингиз биласиз, эски бинонинг деворларини, эшик-ромларини бўяб қўйиш билангина иш битмайди. Бўёқлар кўчгандан кейин яна ўша эски ҳолат ўзгармай қолаверади. Эскирган эшик-ромларни, чириган пол тахталарини, канализациянинг занглаган қувурларини, иситиш мосламаларини мутлақо янгилаш зарур эди. 2012 йилнинг 1 январидан таъмирлаш ишлари бошлан-

ЯНГИ ДАРСХОНАГА ЧОРЛАР ҚЎНҒИРОҚ

ди. Таътил пайтида ўқитувчиларимиз ҳам қурувчилар билан ёнма-ён меҳнат қилишди. Она тили, зоология, меҳнат, информатика, математика фанлари ўқитувчиларимиз, бошланғич синф муаллималаримиз ғайрат-шижоат кўрсатишди. Назира Тошова, Гулчехра Раҳмонова, Зиёда Каримова, Малика Мирсағатова, Наргиза Гафурова, Сабоҳат Салимова, Наргиза Усмонова каби ҳамкасбларимиз жонқуярлик қилишди.

— Янги бинода ишлаш қўлай ва мароқли бўлса керак?

— Албатта. Ишхона гўзал ва ораса, ҳамма нарсаси жой-жойида, ҳамма шароит муҳайё бўлса, кайфиятинг кўтарилади. Бир ғайратингга ўн ғайрат қўшилади. Ўқитувчининг кайфияти, синфхонанинг шароити, жиҳозларнинг эски ёки янгилиги боланинг руҳиятига ҳам таъсир қилади. Абдулла Авлоний «Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ» асарида шундай деган: «Биз тарбия ила дарс орасида фарқ бор, дедук, чунки: дарс олувчи — билувчи, тарбия олувчи — амал қилувчи демакдур.

Шунинг учун тарбия қилувчи муаллимларнинг ўзлари илмларига омил

Мактабга е'тибор — келажакка е'тибор

мебель жойлаштирилмоқда. Катта таънаффусда ўқувчилар ва ўқитувчилар йўлнинг нариги томонидаги бозорга бориб юрмасдан, шу ерда тамадди қилишади.

Мактаб 960 ўринга мўлжалланган, 509 нафар ўқувчи ён-атрофдаги маҳалалардан қатнаб таълим олади. Ўқувчиларга 32 нафар малакали ўқитувчи таълим-тарбия беради.

Мактаб биносининг «Обод турмуш йили»да капитал таъмирланганидан ўқитувчилар, ўқувчилар ва ота-оналар низоҳатда хурсанд.

...Кайковус бўйидаги чархпалак гир-гир айланади. Ариқдан чела-кляб-чела-кляб сув олиб чиқиб новга қуяди. Ўқитувчилар меҳнати ҳам ана шу чархпалак ҳаракатига ўхшайди. Улар чанқоқ қалбларни билим билан сугорадилар. Келажакнинг гулу райхонларини, ниҳолларини парваришлайдилар. Муаллимлар тарбиялаган ёш авлод туфайли турмушимиз обод, ҳаётимиз фаровон, келажакимиз порлоқ бўлади.

Чигатойдарвоза гузариди ҳаёт қайнайди. Йўлнинг нариги томонидаги мактабда кўнғироқ жаранглайди, ўқувчиларни дарсга чорлайди...

**Биринчи кўнғироқ жаранглаб шодон,
Дарсхонага чорлар ўқувчиларни.
Буюк қўққиларга бошлайди карвон
Илм тоғидан қон кашф
этувчиларни.**

**Мустиқлик дарси —
биринчи соат,
Бу сабоқ жондан ҳам азиз инсонга.
Ўқиймиз, синғдириб оламиз, албат,
Ватан, Халқ, Озодлик
сўзларини қонга.**

**«Ўқиш», «Она тили»,
«Ватан тарихи»
Илмни ўрганамиз соатма-соат.
Юлдузга етади чинорнинг шохи,
Албатта, илдизи бўлса бақувват.**

**Ўқувчи болалар — ҳозирча ниҳол,
Муаллимлар эса —
миришкор дехқон.
Муаллим меҳнати
топпагай завола,
Муаллим Марсда ҳам
кўтаргай хирмон.**

**Биринчи кўнғироқ занг
чалди шу он,
Муаллим илк сўзни ёздирди, мана:
«Биринчи сентябрь» —
Ассалом, Ватан!
Ассалом, Озодлик туғилган сана!**

Рустам МУСУРМОН

Бурҳон РИЗОКУЛОВ
олган суратлар.

ДАРС ИШЛАНМАСИ ҚАНДАЙ ЁЗИЛАДИ?

Билимни хазинага менгасак, дарс ишланмасини унга элтувчи восита дейиш мумкин. Барча ўқитувчилар ҳам бу борада етарли малака ва кўникмага эга эмаслигини ишбатга олиб, дарс ишланмасини ёзиш бўйича тавсия ва намуна беришни лозим топдик.

Биринчи навбатда дарс мавзуси (тақвим-мавзу режада ўтилмаган мавзу) белгилаб олинади. Сўнг унинг таълимий, тарбиявий, ривожлантирувчи мақсадлари кўрсатилади. Таълимий мақсадда ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини ривожлантириш, шакллантириш кўзда тутилади. Бунда тушунчалар, ҳодисалар, катталиклар, формулалар, қонунлар, оғзаки, ёзма ва монологик, диалогик нутққа эга бўлиши, масалалар ечиш, ўқув дарслиги ва қўшимча адабиёт билан ишлай билиши, мақсадни аниқлаши, тушунича, таққослаш, исбот қилишларни бажаришда оптимал усулларни танлаб олишига эътибор берилади.

Тарбиявий мақсадда эса ташқи дунёга муносабат, жамиятда ўзини тутиш меъёрларига риоя қилиш, ахлоқий ва маънавий тасаввурга эгаллик, қонунларга бўйсунуш, қадриятлар, анъаналарни ҳурмат қилиш каби сифатлар шакллантирилиши назарда тутилади.

Ривожлантирувчи мақсадда нутқ, тафаккур, шахснинг сенсорик сфераси(ташқи дунёни сезги органлари воситасида англаш)нинг ривожланиши, руҳий иродаси, ақлий фаолияти (мушоҳада қилиш, синтез қилиш, синфларга ажратиш, кузатишлар олиб бориш, объектнинг муҳим аломатларини ажрата олиш, гипотезаларни тақлиф қилиш, тажриба ўтказиш режасини ишлаб чиқа олиш) ривожлантирилади.

Кейинги ўринда билим, кўникма ва малакаларни такомиллаштириш ва қўллаш, назорат қилиш, коррекциялаш, умумлаштириш, тизимга солиш, комбинациялашган (аралашган), экскурсия, амалий машғулот каби дарс турлари белгилаб олинади. Дарс ишланмасида ўқитиш методлари(усуллар, педагогик технологиялар)дан фойдаланиш ҳам аниқ кўрсатилиши керак.

Қолаверса, дарс жиҳози (мультимедиа воситалари, кўргазмалар кўрорлар, плакатлар, проекцион-кўргазмалар материаллар), маълумотлар манбаи, ўқитишнинг дидактик воситалари белгилаб олинishi лозим.

Дарс ишланмасида янги материални ўзлаштириш учун ёрдам берадиган таянч билимларнинг муҳимларини ажратишга, ўқувчиларнинг мустақил ишларини режалаштиришга, ўқитишда мотивацияни шакллантириш йўлларига, ўзига хос саволлар кўриниши, масалаларнинг янги аифода қилиниши, муаммоли вазият яратиш жараёнида назорат шаклини белгилаш, тескари алокани ўрнатиш учун ҳам ажратилган вақт кўрсатилади.

Янги тушунча ва ҳаракат усулларини шакллантиришда билимларнинг кенгайтирилиши ҳамда чуқурлаштирилишини кўрсатиш, ўзлаштириш босқичида билиш вазифаларини, фаолият усулларини шакллантириш, мустақил иш турини аниқлаш, фанлараро боғланишни белгилаш, индивидуал топшириқларни бажариш учун дидактик материалларни (карточкалар, муаммоли ва маълумотли саволлар) тайёрлаб олиш лозим.

- янги материални мустақамлашга қаратилган амалий машқ;
- ўқувчиларнинг дастлабки ўзлаштириш натижаларини назорат қилиш;
- такрорлаш асосида янги билим ва кўникмаларни мустақил мустақамлаш;
- ўзлаштирилган билимларни мустақамлаш мақсадида асосий тушунча ва таянч материаллардан тез-тез фойдаланиш ва амалда қўллаш;
- ўзлаштирилган янги билим ва кўникмаларни баҳолаш;
- янги билимларга боғлиқ ҳолда уйга вазифалар, топшириқлар бериш.

Дарснинг асосий қисми билим беришдан иборат бўлади. Ўқитувчи қатор машқ, савол ва топшириқ, мустақил ишлар бериш орқали ўқувчиларнинг мавзу бўйича билимларини мустақамлайди.

Билим, кўникма ва малакаларни такомиллаштириш ва қўллаш дарсида янги билимларни тизимга солиш, умумлаштириш, такрорлаш ва мустақамлаш, амалиётда қўлай олишини чуқурлаштириш, кенгайтириш, кўникма ва малакаларни шакллантириш, назорат қилиш ишлари амалга оширилади. Бунда ўқув материалларини қизиқарли фактлар, воқеалар, таассуротлар билан боғлаб тўлдириш лозим. Умумлаштиришнинг асосий хусусияти — ўқитувчи ўқувчилар фаолиятига раҳбарлик қилади:

- ўқувчиларга дарсдан қутилаётган ўқув мақсадларини эс-латиш;
- тақлиф этилган топшириқларни бажариш натижасида эгалланиши лозим бўлган билим ва кўникмаларни айтиб ўтиш;
- ўқувчилар томонидан турли топшириқларнинг бажарилиши;
- топшириқларнинг бажарилишини назорат қилиш ва баҳолаш;
- хато ва камчиликларни муҳокама этиш ҳамда тузатиш;
- баҳолаш;
- дарсни яқунлаш ва уйга вазифа бериш.

Бундай дарс бир неча турда бўлади.

Билим кўникма ва малакаларни мустақамлаш ва ривожлантириш дарси:

- бажариладиган иш мазмунини билан ўқувчиларни таништириш;
- берилган топшириқларни бажариш учун талаб қилинадиган билим, кўникма ва малакаларни ўқувчиларга эс-латиш;
- ўқувчилар билан ҳар хил топшириқлар, масала ва машқлар бажариш;
- бажарилган ишларни текшириш;
- йўл қўйилган камчиликларни муҳокама қилиш ва тузатиш;
- уйга вазифа бериш.

Малака ва кўникмаларини шакллантириш дарси:

- дарс мақсадини қўйиш;
- таянч кўникма ва малакаларни такрорлаш;
- текшириш машқларини ўтказиш;
- янги малакалар билан танишиш, шакллантириш намунасини кўрсатиш;

- малакаларни ўзлаштириш бўйича машқлар;
- мустақамлаш учун машқлар;
- йўриқнома, намуна асосида машқлар бажариш;
- ўхшаш вазиятга ўтиш бўйича машқлар;
- ижодий хусусиятдаги машқлар;
- дарснинг якуни;
- уйга вазифа.

Билим, кўникма ва малакаларни қўллаш дарси:

- дарс мавзуси ва вазифаларини эълон қилиш;
- малакаларни шакллантириш учун зарур янги билимларни ўрганиш;
- бошланғич малакаларни шакллантириш, мустақамлаш ҳамда улардан стандарт вазиятларда фойдаланиш;
- ўзгартirilган вазиятларда билим ва малакалардан фойдаланиш бўйича машқлар бажариш;
- билим ва малакаларни ижодий қўллаш;
- уйга вазифа.

Ўзлаштирилган билим ва кўникмаларни шакллантирувчи ҳамда мустақамловчи дарс фан бўйича ўқув дастурининг маълум бир қисми, боб, бўлим ёки айрим мавзу ўтиб бўлингандан кейин ташкил этилади. Бу дарсда ўқув материалларини аниқ белгилаб олишда асосий ғоялар, тушунчалар, қоидаларни усталик билан таъкидлаш ва уларга тегишли машқларни танлаб билиш зарур. Дарснинг бошланишида ўқитувчи амалий ўқув фаолиятининг негизини ташкил этадиган қоидаларни эс-латиб ўтади.

Дарснинг асосий қисми амалий вазифалар қўйиш, муаммоли вазиятлар ва вазифаларни ҳал этиш, мустақамлашга қаратилган машқларни мустақил ишлаш орқали бажаришдан иборатдир. Машқлар ўқувчиларнинг кучи ва билимига мос ҳолда танланиши лозим. Нисбатан енгилроқ ва ўқувчилар ижодий қобилиятини намоён қила оладиган масалалар ҳам киритилиши мақсадга мувофиқ. Бундай дарс босқичлари қуйидагича бўлади:

- ўқувчиларга дарсдан қутилаётган ўқув мақсадларини эс-латиш;
- ўқувчилар томонидан турли топшириқларни бажариш натижасида эгалланиши лозим бўлган аниқ билим ва кўникмаларни айтиб ўтиш;
- ўқувчилар томонидан турли топшириқларнинг бажарилиши;
- топшириқларнинг бажарилишини назорат қилиш ва баҳолаш;
- хато ва камчиликларни муҳокама қилиш ҳамда тузатиш;
- баҳолаш;
- дарсни яқунлаш ва уйга вазифа бериш.

Бундай дарс бир неча турда бўлади.

Билим кўникма ва малакаларни мустақамлаш ва ривожлантириш дарси:

- бажариладиган иш мазмунини билан ўқувчиларни таништириш;
- берилган топшириқларни бажариш учун талаб қилинадиган билим, кўникма ва малакаларни ўқувчиларга эс-латиш;
- ўқувчилар билан ҳар хил топшириқлар, масала ва машқлар бажариш;
- бажарилган ишларни текшириш;
- йўл қўйилган камчиликларни муҳокама қилиш ва тузатиш;
- уйга вазифа бериш.

Малака ва кўникмаларини шакллантириш дарси:

- дарс мақсадини қўйиш;
- таянч кўникма ва малакаларни такрорлаш;
- текшириш машқларини ўтказиш;
- янги малакалар билан танишиш, шакллантириш намунасини кўрсатиш;

нинг билим ва кўникмаларни ўзлаштиришга тайёрлигини аниқлашдан иборат.

Дарснинг мақсадини белгилашда ўқитувчи томонидан назорат қилинадиган ва баҳоланадиган билим, кўникмалар эс-латилади. Ўқувчиларга назорат ишини бажариш бўйича кўрсатмалар берилади. Топшириқни мустақил бажариш зарурлиги эс-латиб ўтилади.

Назорат иши мазмунини (масалалар, мисоллар, диктант, иншо, тест ва ҳоказо) бўйича тақлиф этиладиган топшириқларнинг ҳажми, мураккаблик даражаси таълим стандарти ҳамда ўқув дастурига мос, ўқувчилар унда-лай оладиган бўлиши керак.

Дарснинг асосий қисмида назорат иши ўтказилиб, яқун яса-лади.

Ўқувчилар фаолиятида учрайдиган типик хатоларни аниқлаш ва бартараф этишга оид махсус дарслар ташкил этилади. Бунда ўқувчилар йўл қўйган камчиликларни ажратиш, таҳлил қилиш ва тузатиш устида ишланади.

Аралаш дарсда барча таълим элементлари иштирок этиб, бир неча дидактик мақсадга эга бўлади ва қуйидаги кетма-кетликда ташкил этилади:

- ташкилий қисм;
- уйга вазифани текшириш, дарснинг ўқув мақсадларини белгилаш;
- ўқувчиларни янги материални ўзлаштиришга тайёрлаш, аҳамиятини тушунтириш ҳамда қизиқиш уйғотиш (мотивация);
- янги материални турли ноъбанавий усуллар асосида баён этиш;
- янги мавзу ва у билан боғлиқ аввал ўтилган материалларни мустақамлаш;
- билим ва кўникмаларни умумлаштириб, аввалгилари билан боғлаш;
- ўзлаштирилган янги билим ва кўникмаларни баҳолаш;
- дарсни яқунлаш ва уйга вазифа бериш;
- ўқувчиларни кейинги мавзуга тайёрлаш (доим эмас).

Эксперсия дарсида ўқитувчи томонидан муайян мавзу танланади. Эксперсиянинг мақсади ва бажариладиган жой белгиланиб, ўқувчилар қузатиши лозим бўлган объектлар бўйича режа тузилади. Эксперсия йўналиши ва вақт аниқ кўрсатилади. Шунингдек, қўйилган мақсад билан олдиндан таништирилади, мавзуларни такрорлаш эс-латилади. Фанлараро боғланишни ҳисобга олиб, бошқа фан ўқитувчиси ва ота-оналарни ҳам жалб қилиш мақсадга мувофиқ.

Эксперсиядан кейин яқунловчи суҳбат ўтказилади. Олинган қизиқарли материаллар, фактлар дафтарга ёзиб қўйилади.

Амалий машғулотлар дарсида ўқувчилар томонидан амалий ишлар (мехнат дарсларида дастгоҳ ёки тикув машинасида ишлаш, биологияда ўсимлик ва дарахтларга ишлов бериш, физикада лаборатория ишлари бажариш, математикада мустақил масалалар ишлаш) бажарилади. Бу орқали ўқувчилар назарий билимларини амалиётда мустақамлашади.

Илгизар МАННОПОВА,
Республика таълим маркази бўлим бошлиғи

Дарс мақсади:

та'лими: о'quvchilarning xalq og'zaki ijodi bo'limi yuzasidan olgan bilimlarini aniqlash, egallagan bilim, malaka va ko'nikmalarini mustahkamlash;

tarbiyaviy: o'quvchilarni xalq ma'naviy merosini qadrlashga o'rgatish;

rivojlantiruvchi: o'quvchilarning mustaqil ijodiy fikrlash qobiliyatini o'stirish.

Dars turi: noan'anaviy.

Dars uslub: savol-javob, "Venn diagrammasi", "T", "Klaster" usuli.

Dars jihozi: mavzuga oid plakatlari, tarqatma materiallari, texnik vosita.

Darsning borishi:

XALQ OG'ZAKI IJODI NA'MUNALARI

o'quvchilarning ma'naviy kamolotiga xizmat qiladi

1-bosqich: Tayyorlov bosqichi.

O'quvchilar 3 guruhga bo'linib, darsni boshlashga hozir bo'lgach, slayd orqali "Xalq og'zaki ijodi" janrlari ko'rsatiladi.

2-bosqich: Ertaklar — yaxshilikka yetaklar.

O'qituvchi:

— Ertak nima?

O'quvchi:

— Ertaklar xalq og'zaki ijodidagi eng boy va rang-barang janrdir. Ertaklar yaxshilikka yetaklaydi. Ertaklarda mardlik, mehnatsevarlik, saxiylik, halollik ulug'lanadi. Noma'qul odatlar, illatlar qoralanadi.

Guruhlar ertaklar yuzasidan kichik sahna ko'rinishi namoyish etishadi:

"Kitobxon" guruhi: "Bo'ring tabib bo'lgani haqida ertak";

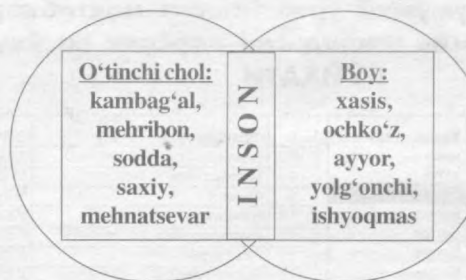
"Bilimdon" guruhi: "Davlat";

"Bilag'on" guruhi: "Ilm afzal".

(Guruhlar faol ishtirok etganiga qarab rag'batlantiriladi).

3-bosqich: Taysvirlash bosqichi.

"Kitobxon" guruhi "Ochko'z boy" ertagidagi o'tinchi chol va boyni "Venn diagrammasi"da tasvirlaydilar.

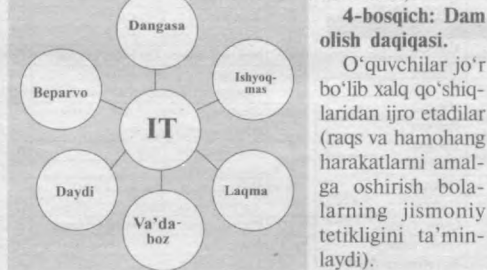

"Bilimdon" guruhi "Hiylagarning jazosi" ertagidagi hiylaglar va soddadil o'rtoqlarni "T" usulida tasvirlaydilar.

Hiylaglar	Soddadil
Ayyor	Sodda
Yolg'onchi	To'g'riso'z
Xiyonatkor	Ishonuvchan
Noqobil	Halol

"Bilag'on" guruhi "Laqma it" ertagidagi itni "Klaster" usulida tasvirlaydilar.

(Guruhlar faol ishtirok etganiga qarab rag'batlantiriladi).

4-bosqich: Dam olish daqiqasi.

O'quvchilar jo'r bo'lib xalq qo'shiqlaridan ijro etadilar (raqs va hamohang harakatlarni amalga oshirish bolalarning jismoniy tetikligini ta'minlaydi).

(4-sinf uchun «O'qish» fanidan o'tilgan mavzularni takrorlashga oid bir soatlik dars ishlanmasi)

Tunda ko'rib, cho'g' deysan, Tongda turib, yo'q deysan. "Bilag'on" guruhi: Pishirsang osh bo'lur, Pishirmasang qush bo'lur. (Guruhlar faol ishtirok etganiga qarab rag'batlantiriladi).

6-bosqich: "Dono fikr" bosqichi.

O'qituvchi: — Maqol nima?

O'quvchi: — Maqollar — xalq hikmatlari, hayotiy tajriba asosida yuzaga kelgan dono fikrlardir. Maqollar ona Vatanni sevisha, kasb-hunar egallashga, mehnat qilishga, yaxshi xulqli bo'lishga chaqiradi.

Guruhlarga ma'lum mavzudagi to'liqsiz maqollar beriladi. O'quvchilar maqollarni davom ettirib, mazmunini tahlil qiladilar.

7-bosqich: "Intervyu" bosqichi.

O'quvchilarga mikrofon beriladi. Ular darsda egallagan bilimlari va taassurotlari haqida gapiradilar.

Guruhlar to'plagan umumiy ballar e'lon qilinib, darsga xulosa yasaladi.

Uyga vazifa: "Men sevgan ertak qahramoni" mavzusida rasm chizish.

Nargiza MAMATOVA,
Hamza tumanidagi 206-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

ОЧИҚ МАШҒУЛОТЛАР

Ўғил-қизлар камолотида муҳим омил бўлмоқда

Учқўприк туманидаги 9-МТМда "Бола шахсига йўналтирилган таълим" мавзусида семинар бўлиб ўтди. Унда тарбиячиларга методик ёрдам кўрсатиш мақсадида 7 йўналишда очик машғулот ўтказилди.

— Семинарда ўрта гуруҳ тарбиячиси Майнахон Орпикова "Фазовий тушунчалар" мавзусида очик машғулот ўтказди.

Унда ҳар бир бола билан якка тартибда шуғулланиб, ўғил-қизларнинг фазовий тушунчалар ҳақидаги билимларини мустақамлашди. Тарбиячининг ютуғи шунда бўлдики, у ранглар билан ишлаб, кичкинтойлар тасаввурини бойити олди.

— Семинарда ўрта гуруҳ тарбиячиси Майнахон Орпикова "Фазовий тушунчалар" мавзусида очик машғулот ўтказди.

методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими мутахассиси Насиба Мирзаева.

Семинар доирасида илк ёш ва катта гуруҳларда олиб борилган машғулотлар ҳам тарбиячилар томонидан эътироф этилди. Доимий ўтказилиб келинаётган бундай семинар ва очик машғулотлар ўғил-қизлар маънавияти шаклланишида ўз ҳиссасини қўшмоқда.

Шарифа МАДРАХИМОВА
Суратда: ўрта гуруҳ тарбиячиси Майнахон Орпикова машғулотда.

ТАЪЛИМ СИФАТИ ЯНГИ БОСҚИЧДА

Пойтахтимиздаги 17-ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактабида "Таълим-тарбия жараёнининг сифат ва самаралорлигини оширишда юзага келадиган муаммоларни бартараф этиш" мавзусида семинар бўлиб ўтди. Унда Юнусобод ҳамда Олмазор туман халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими ходимлари ва ўқитувчилар иштирок этди.

Тадбирда халқ таълими қўйи бошқарув органлари томонидан амалга оширилган ишлар, янгиликлар ҳамда айрим муаммолар ечимига бағишланган слайд тақдимоти ўтказилди. Сўнг иштирокчилар таълим-тарбия тизимини сифат жиҳатдан янги босқичга кўтаришга оид фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар.

Фазилат ФАЙЗ,
"Ma'rifat" мухбири

**Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги томонидан таълим
ЎЗБЕК тилида олиб бориладиган умумий ўрта таълим мактаблари учун 2014-2015 ўқув
йилида фойдаланишга тавсия этиладиган дарслик ва ўқув қўлланмалар
РЎЙХАТИ**

T/p	Дарслик ва ўқув қўлланмалар номи	Муаллифлар	Нашр этилган йили	Таъминла-ниш тури
1-синф				
1	Алифбе	Р.Сафарова ва б.	2014	Бепул
2	Езув дафтари	М.Ғуломов	2014	Бепул
3	Она тили	Т.Ғафорова ва б.	2014	Бепул
4	Ўқиш китоби	Т.Ғафорова ва б.	2014	Бепул
5	Математика	М.Аҳмедов ва б.	2014	Бепул
6	Математика дафтари	М.Жумаев ва б.	2014	Бепул
7	Атрофимиздаги олам	А.Григорьянц	2014	Бепул
8	Тасвирий санъат	Р.Ҳасанов	2014	Бепул
9	Музыка	Х.Нурматов ва б.	2014	Бепул
10	Одобнома	О.Ҳасанбоева ва б.	2014	Бепул
11	Жисмоний тарбия	К.Маҳкамжонов ва б.	2014	Бепул
12	Инглиз тили "Kids' English-1"	М.Ирискулов ва б.	2014	Бепул
13	Немис тили "Deutsch macht spab"	М.Дадаходжаева ва б.	2014	Бепул
14	Француз тили "Hirondelle"	С.Рахмонов ва б.	2014	Бепул
15	Иқтисод ва солиқ алифбоси	Э.Сариков ва б.	2012	Очиқ савдо
16	Саломатлик дарслари	Д.Шарипова ва б.	2007	Кутубхона фонди
17	Конституция алифбоси	О.Каримова	2012	Очиқ савдо
2-синф				
1	Она тили	К.Қосимова ва б.	2014	Ижара
2	Ўқиш китоби	Т.Ғафорова ва б.	2014	Ижара
3	Русский язык	Муаллифлар гуруҳи	Танлов	Ижара
4	Математика	Н.Абдурахмонова ва б.	2014	Ижара
5	Атрофимиздаги олам	П.Ғуломов ва б.	2014	Ижара
6	Одобнома	О.Ҳасанбоева ва б.	2014	Ижара
7	Тасвирий санъат	М.Исакова ва б.	2014	Ижара
8	Музыка	Х.Нурматов ва б.	2014	Ижара
9	Жисмоний тарбия	К.Маҳкамжонов ва б.	2014	Ижара
10	Инглиз тили "Kids' English-2"	М.Ирискулов ва б.	2014	Бепул
11	Немис тили "Deutsch macht spab-2"	М.Дадаходжаева ва б.	2014	Бепул
12	Француз тили "Hirondelle-2"	С.Рахмонов ва б.	2014	Бепул
13	Конституция алифбоси	О.Каримова	2012	Очиқ савдо
14	Иқтисод ва солиқ алифбоси	Э.Сариков ва б.	2012	Очиқ савдо
15	Саломатлик дарслари	Д.Шарипова ва б.	2007	Кутубхона фонди
16	Меҳнат таълими	Х.Санакулов ва б.	2012	Очиқ савдо
3-синф				
1	Она тили	С.Фузалов ва б.	2014	Ижара
2	Ўқиш китоби	М. Умарова ва б.	2014	Ижара
3	Русский язык	Муаллифлар гуруҳи	танлов	Ижара
4	Математика	С.Бурхонов ва б.	2014	Ижара
5	Табиатшунослик	А.Бахронов	2014	Ижара
6	Одобнома	М. Холиқова ва б.	2014	Ижара
7	Тасвирий санъат	М.Исакова ва б.	2014	Ижара
8	Музыка	Х.Нурматов ва б.	2014	Ижара
9	Жисмоний тарбия	К.Маҳкамжонов ва б.	2014	Ижара
10	Конституция алифбоси	О.Каримова	2012	Очиқ савдо
11	Иқтисод ва солиқ алифбоси	Э.Сариков ва б.	2012	Очиқ савдо
12	Саломатлик дарслари	Д.Шарипова ва б.	2007	Кутубхона фонди
13	Меҳнат таълими	Х.Санакулов ва б.	2012	Очиқ савдо
4-синф				
1	Она тили	Р.Икромов ва б.	2013	Ижара
2	Ўқиш китоби	С.Матчонов ва б.	2013	Ижара
3	Русский язык	М.Алиев ва б.	2013	Ижара
4	Математика	Н.Бикбаева ва б.	2013	Ижара
5	Табиатшунослик	А.Бахронов	2013	Ижара
6	Одобнома	М.Холиқова ва б.	2013	Ижара
7	Музыка	О.Иброҳимов	2013	Ижара
8	Жисмоний тарбия	К.Маҳкамжонов ва б.	2013	Ижара
9	Конституция алифбоси	О.Каримова	2012	Очиқ савдо
10	Иқтисод ва солиқ алифбоси	Э.Сариков ва б.	2008	Очиқ савдо
11	Саломатлик дарслари	Д.Шарипова ва б.	2007	Кутубхона фонди
5-синф				
1	Она тили	Н.Маҳмудов ва б.	2011	Ижара
2	Адабиёт (1, 2-қисм)	С.Аҳмедов ва б.	2011	Ижара
3	Русский язык	О.Қодирова	2011	Ижара
4	Инглиз тили "Fly High English"	Л.Жўраев ва б.	2011	Бепул
5	Немис тили "Deutsch"	М.Қиёмова ва б.	2011	Бепул
6	Француз тили "Bonjour la France"	А.Носиров ва б.	2011	Бепул
7	Тарихдан ҳикоялар	У.Жўраев ва б.	2011	Ижара
8	Математика	Б.Ҳайдаров	2011	Ижара
9	Ботаника	У.Пратов ва б.	2011	Ижара
10	Табиий география бошланғич курси	П.Ғуломов ва б.	2011	Ижара
11	Информатика	Д.Қамолдинова	2012	Ижара
12	Ватан туйғуси	Х.Султонов ва б.	2011	Ижара
13	Музыка	А.Мансуров ва б.	2006	Кутубхона фонди
14	Жисмоний тарбия (5—6-с.)	Т.Усмонов ва б.	2006	Кутубхона фонди
15	Меҳнат таълими	Ш.Шарипов ва б.	2012	Очиқ савдо
16	Тасвирий санъат	Т.Қўзиёв ва б.	2012	Очиқ савдо
17	Конституция оламига саёҳат	В.Костецкий ва б.	2012	Очиқ савдо
18	Иқтисод ва солиқ сабоқлари	Э.Сариков ва б.	2012	Очиқ савдо
19	Соғлом авлод асослари	Д.Аҳмедова ва б.	2007	Кутубхона фонди
6-синф				
1	Она тили	Н.Маҳмудов ва б.	2013	Ижара
2	Адабиёт (1, 2-қисм)	С.Аҳмедов ва б.	2013	Ижара
3	Русский язык	Г.Ғасилова	2013	Ижара
4	Инглиз тили "Fly High English"	Л.Жўраев ва б.	2013	Бепул
5	Немис тили «Assalom, Deutsch!»	Н.Суханова ва б.	2013	Бепул
6	Француз тили	З.Абдушукурова ва б.	2013	Бепул
7	Тарих	А.Саъдуллаев ва б.	2013	Ижара
8	Математика	М.Мирзааҳмедов ва б.	2013	Ижара
9	Физика	Н.Турдиев	2013	Ижара
10	Ботаника	У.Пратов ва б.	2013	Ижара
11	Информатика	Б.Болтаев ва б.	2013	Ижара
12	География	А.Соатов ва б.	2013	Ижара
13	Ватан туйғуси	Х.Султонов ва б.	2011	Ижара
14	Музыка	С.Бегматов ва б.	2006	Кутубхона фонди
15	Жисмоний тарбия (5—6-с.)	Т.Усмонов ва б.	2006	Кутубхона фонди
16	Конституция оламига саёҳат	В.Костецкий ва б.	2012	Очиқ савдо
17	Иқтисод ва солиқ сабоқлари	Э.Сариков ва б.	2012	Очиқ савдо
18	Соғлом авлод асослари	Д.Аҳмедова ва б.	2007	Кутубхона фонди
7-синф				
1	Она тили	Н.Маҳмудов ва б.	2013	Ижара
2	Адабиёт	Қ.Йўлдошев ва б.	2013	Ижара
3	Русский язык	С.Исламбекова ва б.	2013	Ижара
4	Инглиз тили "Fly High English"	Л.Цой ва б.	2013	Бепул
5	Немис тили «Assalom Deutsch»	Н.Суханова ва б.	2013	Бепул
6	Француз тили	В.Бухин ва б.	2013	Бепул
7	Ўзбекистон тарихи	А.Мухаммаджонов	2013	Ижара
8	Жаҳон тарихи	Т.Салимов ва б.	2013	Ижара
9	Алгебра	Ш.Алимов ва б.	2013	Ижара
10	Геометрия	А.Аъзамов ва б.	2013	Ижара
11	Физика	П.Ҳабибуллаев ва б.	2013	Ижара
12	Кимё	И.Асқаров ва б.	2013	Ижара
13	Зоология	О.Маълонов	2013	Ижара
14	География	П.Ғуломов ва б.	2013	Ижара
15	Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари	М.Қаршибоев ва б.	2011	Ижара
16	Информатика	Б.Болтаев ва б.	2013	Ижара
17	Музыка	О.Иброҳимов ва б.	2008	Кутубхона фонди
18	Тасвирий санъат	А.Сулаймонов ва б.	2007	Кутубхона фонди
19	Конституция оламига саёҳат	В.Костецкий ва б.	2012	Очиқ савдо
20	Иқтисод ва солиқ сабоқлари	Э.Сариков ва б.	2008	Очиқ савдо
21	Соғлом авлод асослари	Д.Аҳмедова ва б.	2007	Кутубхона фонди
22	Жисмоний тарбия (7—8-с.)	Т.Усмонов ва б.	2007	Кутубхона фонди
8-синф				
1	Она тили	М.Қодиров ва б.	2014	Ижара
2	Адабиёт (1, 2-қисм)	С.Олимов ва б.	2014	Ижара
3	Русский язык	Муаллифлар гуруҳи	танлов	Ижара
4	Инглиз тили «Fly High English»	Л.Жўраев ва б.	2014	Бепул
5	Немис тили «Assalom, Deutsch!»	Н.Суханова ва б.	2014	Бепул
6	Француз тили «Le nouveau voyage en France»	З.Абдушукурова ва б.	2014	Бепул
7	Ўзбекистон тарихи	Қ.Усмонов ва б.	2014	Ижара
8	Жаҳон тарихи	У.Жўраев ва б.	2014	Ижара
9	Ўзбекистон давлати ва ҳуқуқи асослари	О.Каримова ва б.	2014	Ижара
10	Иқтисодий билим асослари	Э.Сариков ва б.	2014	Ижара
11	Алгебра	Ш.Алимов ва б.	2014	Ижара
12	Геометрия	А.Раҳимқориев	2014	Ижара
13	Физика	П.Ҳабибуллаев ва б.	2014	Ижара
14	Кимё	И.Асқаров ва б.	2014	Ижара
15	Одам ва унинг саломатлиги	Б.Аминов ва б.	2014	Ижара
16	География	П. Мусаев ва б.	2014	Ижара
17	Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари	Р.Қўқор ва б.	2011	Ижара
18	Информатика	Б.Болтаев ва б.	2011	Ижара
19	Чизмачилик	И.Раҳмонов	2014	Ижара
20	Жисмоний тарбия (7—8-с.)	Т.Усмонов ва б.	2007	Кутубхона фонди
21	Соғлом авлод асослари	Д.Аҳмедова ва б.	2007	Кутубхона фонди
22	Солиқда тортиш асослари	Э.Сариков ва б.	2008	Кутубхона фонди
23	Меҳнат таълими	Муаллифлар гуруҳи	танлов	Очиқ савдо
9-синф				
1	Она тили	Н.Маҳмудов ва б.	2014	Ижара
2	Адабиёт (1, 2-қисм)	Қ.Йўлдошев ва б.	2014	Ижара
3	Русский язык	Муаллифлар гуруҳи	танлов	Ижара
4	Инглиз тили «Fly High English»	Л.Жўраев ва б.	2014	Бепул
5	Немис тили «Deutsch»	М.Дадаходжаева ва б.	2014	Бепул
6	Француз тили «D'un Etat a l'autre»	С. Раҳмонов ва б.	2014	Бепул
7	Ўзбекистон тарихи	С.Тиллаев ва б.	2014	Ижара
8	Жаҳон тарихи	М.Лафасов ва б.	2014	Ижара
9	Конституциявий ҳуқуқ асослари	Г.Тансиқбаева ва б.	2014	Ижара
10	Иқтисодий билим асослари	Э.Сариков ва б.	2014	Ижара
11	Алгебра	Ш.Алимов ва б.	2014	Ижара
12	Геометрия	Б.Ҳайдаров ва б.	2014	Ижара
13	Информатика	Б.Болтаев ва б.	2011	Ижара
14	Физика	П.Ҳабибуллаев ва б.	2014	Ижара
15	Кимё	И.Асқаров ва б.	2014	Ижара
16	Биология. Цитология ва генетика асослари	А.Зикиряев ва б.	2014	Ижара
17	Жаҳон иқтисодий-ижтимоий географияси	А. Қаюмов ва б.	2014	Ижара
18	Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари	О.Мусурмонова ва б.	2011	Ижара
19	Чизмачилик	И.Раҳмонов	2014	Ижара
20	Жисмоний тарбия	Т.Усмонов ва б.	2005	Кутубхона фонди
21	Соғлом авлод асослари	Д.Аҳмедова ва б.	2007	Кутубхона фонди
22	Солиқда тортиш асослари	Э.Сариков ва б.	2008	Кутубхона фонди
23	Дунё динлари тарихи	У.Жўраев ва б.	2012	Очиқ савдо
24	Юсак маънавият — енгилмас куч (ўқув қўлланма)	М.Қаршибоев ва б.	2009	Очиқ савдо
25	Меҳнат таълими	Муаллифлар гуруҳи	танлов	Очиқ савдо

ИСТЕЪДОД — ГУЛ

парвариш этсанг унар...

... Зокир домла билан Мусаллам оянинг умри мактабда ўтди. Устоз ёшлар қалбда жисмоний тарбия ва спортга қизиқиш уйғотишдек хайрли ишларга бел боғлаган бўлса, аёли кимё, биология, физика фанларини ўқитиш самарадорлигини оширишга кўмаклашиш мақсадида лаборатория машгулотларининг ҳар доим жонли ва табиий ўтишида ўқитувчиларга кўмаклашди. Қизлари Нигорахон ҳам отаонаси изидан бориб ўқитувчилик касбини танлади. Шунинг билан бирга, тикувчилик ҳунарини миридан сиригача кунт билан ўрганди. Айни пайтда у маҳоратли муаллима бўлиш баробарида кишлоқнинг энг олди чеварларидан. Қарангки, амаллари қалбидек гўзал Нигорахоннинг тақдир тасвирий санъатга меҳр қўйган Раҳимжон

билан боғланди. Улар меҳнату ҳунарлари билан ҳонадонларини обод, рўзғорларини баракали этиб ширин турмуш кечиришмоқда.

Бугун биз ана шу оиланинг бахтиёр дилбанди ўз истеъдоди, изланишлари билан тенгдошларига ибрат бўлиб, тасвирий ва амалий санъатни уйғунлаштириб ажойиб асарлар яратётган Навоий вилояти Навбаҳор туманидаги 37-ИДУМИ ўқувчиси Чарос Исмаатованинг ижодий изланишлари хусусида ҳикоя қилмоқчимиз. Унинг уринишлари рўйида эса устозларининг ғамхўрлиги, фидойилиги билан бирга оиладаги соғлом муҳит, фарзандлар қобилият унтилишларини қўллаб-қувватлаш, эътиборли муносабатнинг муҳим ўрин тутганини кўришимиз мумкин.

«ИСТИҚЛОЛ НЕЪМАТИ» ёхуд биринчи асарнинг туғилиши

... Тонгда уйғониб ҳовлига чиққан қизалоқнинг кўзи ойижонисининг тандирдан иссиқ кулчаларни узиб, саватга тараётганига тушди. Хушбўй хид димоғига урилиб, дили яйраб кетди. Иссиқдан юзлари ловлов қизарган меҳрибонгинаси сўрида ўтирган бобосининг олдида бўрсилдоқ нонларни дастурхонга ўраб олиб келганча, ушатишга тутинганларини кузатиб ўтирарди.

— Шовма, қизим, — деди шунда бобоси ойисининг қўлидаги кулчани қўлига оларкан. — Шу кунларга етказганига минг шукр. Бунинг урвоғига зор бўлиб ўтган бизнинг болалигимиз. Хурриятдан айланай, ҳар рўзгорда қоп-қоп бўғдой, қоп-қоп ун...

У киши шундай деди-ю, нонни кўзларига суртиб, сўнгра авайлабгина синдиришга тутинди...

Кўпчиликка оддий ва

одатий бўлиб туюлган ана шу ҳолат Чароснинг қўлига мўйқалам тутқазди. У катталарга бир сўз демасдан хонасига кириб кетди ва дарс столига ўтирганча чиқишга тутинди: унинг тасаввурида Ватани жудаям жудаям гўзал, Истиқлолнинг нафасидан бахтиёр ҳаётнинг қувончлари уфуриб турарди. У ўз-ўзи билан сирлашар, ранглар рангларга уйғунлашиб хайратларини қоғозга кўчирарди. Ниҳоят, у «Мустақиллик неъмат» дея аталган асарини охиригача ва ишини бағрига босганча супага югурди. Ҳамон сўхбатлашиб ўтирган бобоси билан ойиси Чароснинг қувончига бирдек шерик бўлишди. Улар дилбандларининг уринишларини шунчаки ҳавас деб қарашмади. Балки ҳонадонларида истеъдоднинг ноёб учқуни ярқ этганини юракдан ҳис этишиб, бағриларига босиб дуо қилишди. Шу-шу, ҳонадон аҳли унинг ижод қилишига барча шaroитларни яратиб беришга масъул сезишди уларини.

— Тасвирий санъатга қобиллик дадасида, онамининг авлодларида ҳам бор, — дейди Нигорахон. — Лекин Чароснинг олами ўзгача. Жуда тиришқоқ. Бир мавзуга қўл урдими, ишидан кўнгли тўлмагунча изланаверади. Мен тикувчилик билан ҳам машғул бўлганим учун уйимизда ҳар доим ранго-ранг матолар, иппар бўлади. Ўзининг алоҳида ижодхонаси бор. Шуғулланиши учун неки зарур бўлса, топиб беришдан эринмаймиз.

Қизларидаги бу қизиқшни сезган ота-онаси Чаросни ихтисослаштирилган мактаб-интернатга олиб боришди. Албатта, эндигина олтинчи синфга қадам қўйган қиз учун оила бағридан узилиш осон эмас. Лекин таълим муассасасидаги ижодий муҳит, меҳрибон мураббийларнинг илқ муносабати Чароснинг турмуш тарзидagi бу ўзгаришга жуда тез қўниқшига, ўзидаги яширин истеъдод учқунларини юзга чиқаришга тurtки бўлди. Бирин-кетин «Бахт қуши»,

Mustaqil yurt farzandlari

«Кабутар», «Рақс», «Товус», «Сахро ҳўжайини» дея номланган тасвирий ва амалий санъат йўналишидаги ижодий уринишлари билан устозларининг эътиборини тортиди. Қатор кўргазмаларда фаол иштирок эта бошлади. Ўтган йиллар давомида «Соғлом келажақ сари», «Халқ амалий санъати», «Конституциямиз — бахтимиз пойдевори» кўрик-танловларининг вилоти босқичида муваффақиятли қатнашиб, фахрли ўринларни қўлга киритди. Жорий йилда эса у тақдим этган ишлар «Ер кўррасида тинчлик», «Болалар ва сув» мавзуларида ўтказилган республика расмлар танловида иккинчи ўринга лойиқ топилди.

БИР ЖУФТ КАБУТАР

Чарос жуда кўп мутлоаа қилади. Ўқиган асарларининг оламида яшайди. Қаҳрамонларнинг изтиробларига шерик бўлади. Гўзал туйғуларни ўзининг нозик қалби билан илғайди ва ана шу ошнолик чизган, тиккан асарларида ўз аксини топади.

— Чароснинг бир жуфт оқ кабутарлар акс эттирилган асарини ҳар гал томоша

қилганимда меҳр-муҳаббат, садоқатнинг, тинчлик, бахт элчиларининг бетимсол рамзини кўргандек бўламан, — дейди она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Мунира Каримова. — Эътибор қаратинг-а: илк баҳор кунлари. Дала-дашларда ҳали оппоқ қор эриб битган эмас. Фақатгина ўрик дарахтлари бир силкиниб баҳорни чорламоқчидай қуртаклари уйғонмоққа чоғланган. Дарахтнинг бир-бирига чирмашиб кетган шохларида эса оппоқ кабутарлар узок парвоздан сўнг эндигина тин олаётгандек қанотларини ёйиб турибди. Она кабутар жуфтининг елкасига бошини қўйганча шивирлаётгандек... Бу мўъжизакор қушлар Чароснинг хаёлот оламида яралган: гўё улар баҳорни сўроқлаб келган-у, унинг нафасини ўрикзор боғлардан топан! Фусункор диёримиз — Бахтлар водийсига омонликлар, саодат тилаб чарх уришга чоғланишга ётгандек... Яна кўп нарсаларни ўқимок мумкин асарни синчиклаб кузатиш орқали. Адабиёт, шеърят ва тасвирий санъат бир-бирини тўлдирди унинг уринишларида...

(Давоми 16-бетда.)

ЯНГИ «РУСЧА-ЎЗБЕКЧА ЛУҒАТ»

«Ўзбекистон миллий энциклопедияси» давлат илмий нашриёти Ўзбекистон Фанлар академиясининг Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти билан ҳамкорликда «Русча-ўзбекча луғат»нинг янги нашрини чикарди. Икки жилддан иборат мазкур луғат Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг «Ўқитувчи» нашриёт-матбаа ижодий уйида 5000 нусхада чоп этилди ва сотувга чиқарилди.

Ушбу янги нашрда таржимаси совет давридаги коммунистик мафкура нуқтаи назаридан берилган кўплаб сўзларнинг, хусусан, ижтимоий-сиёсий, диний-фалсафий, тарихий, иқтисодий терминларнинг маъноси энг сўнгги манабаларга таянган, қиёсланган ҳолда ҳолисона изоҳланган. Ҳозирги имло амалиётидан келиб чиққан ҳолда, айрим сўзларнинг ёзилишига аниқликлар киритилган.

Қарийб 60 минг сўз ўрин олган ушбу луғат кенг қитохонлар оммаси, жумладан, таржимонлар, муҳаррирлар, матбуот, радио ва телевидение ходимлари учун муҳим қўлланма бўлади.

ЎЗА

МАРКАЗНИНГ ХАЙРЛИ ИШЛАРИ

Ёзёвон туманидаги «Баркамол авлод» бола-лар маркази 2012 йилда тубдан таъмирланиб, замонавий жиҳоз ва ўқув анжомлари билан таъминлангач, фаолияти янада кенгайди. Бунинг марказга билим олиш ва ҳунар ўрганиш истагида келаётган ёшлар сафи тобора кенгайиб бораётганида ҳам кўриш мумкин.

Марказдаги инглиз тили, рақс, тасвирий санъат,

бичиш-тиқиш, тўқиш, қандолатчилик, оила ва саломатлик каби 14 тўғарақда йўлга қўйилган машғулотлар мингга яқин ўғил-қизнинг дарсдан бўш вақти мазмунли ўтишини таъминлашга хизмат қилмоқда.

Суратда: марказнинг тасвирий санъат тўғарига раҳбари Хурриятхон Сиддиқова машғулота.

Муқимжон ҚОДИРОВ (ЎЗА) олган сурат.

Манбаларда келтирилишича, бугунги кунда Ер кўррасида 6 мингдан зиёд тил мавжуд бўлиб, дунё аҳолисининг учдан икки қисми шундан энг кенг тарқалган 40тасида сўзлашмоқда. Жумладан, хитой, ҳинд, инглиз, испан, араб, рус тиллари бугун энг кўп истеъмолдаги тиллар ҳисобланади. Шу ўринда савол туғилади, инсон нечта тилни мукамал билиши мумкин? Учта, тўртта, балки, саккиздадир. Бироқ "Муаллимус-соний" (Иккинчи муаллим) номи билан шўхрат қозонган ва Шарқда Арастудан кейинги буюк мутафаккир дея улуғланган бобокалонимиз Абу Наср Форобийнинг 70 дан ортиқ тилни кўнг билан ўрганганига нима дейсиз?

ИНСОН НЕЧТА ТИЛНИ ЎРГАНИШИ МУМКИН?

Дунё олимларининг излашларидан шу нарса аниқки, инсон бутун умри давомида энг кўпи билан 200та тилни ўргана олишга қодир экан. Тарихда она тилидан ташқари кўплаб тилларни ўрганиб, уларда қийинчиликсиз мулоқотга киришган инсонлар ҳақида маълумотлар талайгина. Бундан 2 аср муқаддам яшаган тилшунос олим Кардинал Меззофанти 14та тилни билганлиги тарихий манбаларда қайд этилган. Қизиғи шундаки, олим кўп тилни билишга қарама-дан, уларнинг аксариятини амалда деярли қўлмаган. У ана шу тилларнинг 9тасида мукамал сўзлаша олиш имкониятига эга бўлган. Бундан ташқари, яна 11та тил оиласига мансуб 30та тилни тадқиқ этган тилшунос сифатида донг таратган.

Бундан 2 минг йил муқаддам Хиндистонда тилларни ўрганиш бўйича бир қатор низоомларнинг ишлаб чиқилгани хорижий тилларни ўрганишга бўлган қизиқиш ва талаб минг йиллардан буюн мавжудлиги, ушбу масаланинг долзарблиги ҳозирчага сақланиб келаятигини аниқлаётган бўлади. Дарҳақиқат, бирор хорижий тилни ўзлаштириш замон ва макон тўсиқларини ўртадан олиб ташлайди. Қанчалик кўп тилни ўрганса, киши шунча кўп маълумотга, имкониятларга эга бўлади. Балки шу сабабдан ҳам қандай қилиб кишининг ақлини шошириб қўядиган даражадаги кўп тилларни ўрганиш мумкин, деган савол инсониятни доимо ўйлантириб келади.

Мутахассисларнинг фикрига кўра, агар астойдил ҳаракат қилинса ва яна бир қатор самарали жиҳатларга эътибор берилса, ҳар бир киши билим ва дунёқарашини оширишга эришиши мумкин. Бу эса, албатта, хорижий тилларни ўрганиш билан ҳам узвий боғлиқ. Мутахассисларнинг таъкидлашича, бирор тилни ўрганиш учун киши бир кунда уч соат вақт сарфласа, ҳар қандай тилни уч ой ичида ўзлаштириб олиши мумкин. Шунингдек, хоҳлаган хорижий тилдаги энг кўп қўлланувчи 500тага яқин сўзни ёд олиш ва уларни грамматик жиҳатдан тўғри қўллай билиш ўша тилда сўзлашувчилар би-

лан эркин мулоқотга киришишга ёрдам берар экан. Албатта, бу ўша тилда тўлиқ сўзлашиш, ўз фикрини эркин баён этиш дегани эмас, балки энг зарур, оддий ва дастлабки мулоқотга киришиш учун белгиланган ўртача меъёр ҳисобланади.

Кенг имкониятлар қалити

Ер юзидagi инсонларнинг асосий қисми "monolingual", яъни бир тилда сўзлашувчидир, уларни яна бошқача қилиб ўз она тилидан бошқа тилдан фойдаланмайдиганлар, деб ҳам аташ мумкин. Икки тилда сўзлашувчилар эса "bilingual"лар деб аталади. Айни пайтда инсоният учун икки ёки учта тилни билиш янгилик эмас. Филадельфиялик тилшунос олим Жрика Окреннинг таъкидлашича, дунёнинг кўпгина мамлакатларида иш юзасидан беш ёки олти тилда мулоқот қилиш ва шу миқдордаги тилни билиш оддий ҳол ҳисобланади. Ана шундай кўп тилларни билувчи инсонларни бугунги тил билан "multilingual" ёки "polyglot" деб аташимиз мумкин. Германиянинг Хитойдаги элчиси Эмил Кребда ҳам фавқуллоҳда истеъдод эгаси бўлган. У 68 та тилда бемалол сўзлаша олган.

Бироқ инсон бирор тилни мукамал ўрганмоқчи бўлса, аввало, ўз она тилининг грамматикасини ипидан игнасигача ўрганиши талаб этилади. Чунки барча тилининг ички тўзилиши қайсибир маънода бир хил бўлиб, улар бошқасини ўрганиш учун дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Йопяналик олимларнинг фикрича, бир тил оиласининг муайян туркумига кирувчи тилни ўргана туриб, айнан ўша туркумдаги бошқа бир тилни ҳам қийинчиликсиз ўрганиш мумкин. Чунки улар лексик, фонетик, грамматик хусусиятлари жиҳатидан умумий ўхшашлик ва яқинликка эга. Олимларнинг таъкидлашича, бир-бирига яқин тилларни ўрганиш натижасида чет тилларни ўзлаштиришга бўлган миёдаги қабул қилиш тезлиги, тил ўрганишга бўлган қизиқиш ортиб, бир-бирига яқин сўзлар фонетикаси ҳам, синтаксиси ҳам инсон хотирасини мустаҳ-

камлаб боради. Фақатгина бунда сўзларнинг тўғри талаффуз этилишини ёдда тутиш лозим.

Турли манбаларда бир-бирига яқин тилларни тадқиқ этиш жараёнида жуда кўплаб ўхшашликлар қайд этиб ўтилган. Жумладан, славян тиллари болтиқбўйи халқларининг тиллари билан ҳар томонлама умумийликка эга. XIX асрда қадимги санскрит тили бўйича кенг тадқиқотлар олиб борган олимлар кутилмаганда ушбу тилнинг латин, қадимги эрон, герман ва славян тиллари билан алоқадор бўлганини аниқлашди. Демак, рус, инглиз, немис каби тиллардаги лексик ўхшашлик ҳам бежиз эмас. Уларни санскрит тили биллаштириб туради.

Шаҳноза Қиёмова, талаба:

— Мен ўз она тилимдан ташқари рус ва инглиз тилларини ҳам биламан. Ҳозир эса қўшимча равишда немис тилини ўрганаётман. Дарслар жараёнида шу нарсани аниқлаб олдимки, қанча кўп тил ўрганса, бошқа тилларни ўрганишга бўлган қобилият шунчалик ортиб бораверади экан. Инглиз ва рус тилининг грамматик жиҳатдан фарқли томонларини сезган бўлсам, немис тилини ўрганишим ҳам кўпгина ўхшашликлар туфайли анча осон кечмоқда. Жумладан, "она" сўзи инглиз тилида "mother", рус тилида "мать", немис тилида эса "mutter", "опа" ёки "сингил" сўзлари инглиз тилида "sister" бўлса, рус тилида "сестра", немис тилида эса "tochter". Худди шундай "бурун" сўзининг инглизча таржимаси "nose", рус тилида "нос", немис тилида эса бу "nase"дир.

Тил ўрганиш бўйича ўз қарашларида собит хиндистонлик олимларнинг назариясига биноан, айрим ҳолатларда тил-шахс ақсарият сўзларининг келиб чиқиши маъхум бўлиши мумкин. Сабаби, тиллар йиллар ўтгани сайин бошқа тиллар билан ўзаро алоқага киришиб, турли фонетик ўзгаришларга учрайди. Айрим ҳолатларда ўзининг асл маъносини ҳам бутунлай ўзгариштириши мумкин. Бундай ҳолат эса ўзаро бир-бирига қариндош бўлган тилларда кўплаб учрайди.

Қардош тиллар

Олимларнинг таъкидлашича, киши ўрганаётган тил, мисол учун, француз тили испан ёки португал тилларини ўзлаштиришни осонлаштиради экан. Сабаби, улар роман тиллари оиласига мансуб бўлиб, барчасининг келиб чиқиш тарихи латин тилига бориб тақалади. Кейинчалик латин тилидан ажралиб чиқиб кетган ушбу тиллар минтақаларнинг ўзига хос хусусиятларига мос равишда мустақил тарзда ривожланиб, бойиб борган. Латин тили, барчамизга маълумки, қадимги римликлар ўртасида кенг муомалада бўлган тилдир. Бундай ҳолат герман тил оилаларида ҳам кузатилади. Мисол учун,

Ўзбек тили хорижий тил сифатида

Мустақиллик йилларида ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши, мамлакатимизнинг ҳақон ҳамжамиятидан тобора мустаҳкам ўрин эгаллаб бораётгани она тилимиз нуфузининг ортиб боришида муҳим омил бўлмоқда. Биз кўнг билан ўз она тилимиз баробарида бир нечта хорижий тилларни ўрганаётган бир пайтда, бошқа қўплаб миллат вакиллари дунёнинг машҳур университетларида ўзбек тилини катта қизиқиш билан ўзлаштиришмоқда. Ўзбекистон миллий энциклопедиясида келтирилишича, «бу тил тилларнинг генеалогик таснифига кўра, туркий тиллар оиласининг қарлук гуруҳига мансуб...». Демак, тилимизга яқин тилларда сўзлашувчи инсонлар уни осонликча ўзлаштириб олишлари мумкин. Шунинг ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш керакки, инсон ўзи қизиққан ва айна пайтда зарур бўлган тилни ҳам ана шундай тезкорлик билан ўзлаштира олади. Фақат бунда тилларни ўрганишга сиқидилдан киришилмас қутилган натижага эриша олмаслик мумкин.

Халқимизда бежиз "Тил билган — эл билар" демайди. Бугунги кун билан ҳам таққослаб айтиш мумкинки, ўзга халқнинг маданияти, ўрф-одати ҳамда асрлар давомида "олтин мерос" бўлиб етиб келаятган асарлари билан танишиш ва ҳаттоки, ўз она тилида ёзилган дурдона асарларни дунёга танитиш учун чет тилларни мукамал билиш шарт. Шунингдек, Ер юзида бир-биридан фарқ қиладиган тилларда алоқа қиладиган инсонлар томонидан узатилаётган ахборотдан бохабар бўлиш учун ҳам кўплаб хорижий тилларни ўрганиш лозим. Мамлакатимизда ҳам чет тилларни ўрганиш ва ўргатишга жиддий эътибор қаратилиб келинапти. Ёшларни ҳар томонлама етук шахс қилиб тарбиялашда бундай чора-тадбирларнинг амалга оширилиши, албатта, ўз самарасини бермоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрда қабул қилинган «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига кўра, 2013-2014 ўқув йилидан бошлаб мамлакатимиздаги барча умумтаълим мактабларида чет тиллар 1-синфдан бошлаб ўйин тарзида ўргатила бошланди. Хорижий тилларни ўрганиш тадрижий равишда юқори синфларда, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим тизимида мукамаллаштириб борилади.

Демак, инсон ўзи билган тилларга ҳар жиҳатдан яқин бўлган бошқа тилларни тез ўрганар экан. Бироқ уларнинг қариндошлик даражалари ҳам турлича бўлиши мумкин. Мисол учун, рус ва болгар тиллари бир-бирига яқин ҳисобланади. Гарчи битта тил оиласига мансуб ҳисобланса-да, немис ва рус тиллари ўзоқ алоқа ришталари билан боғланган.

Яқин қардошлик: бундай ҳолатда тилларнинг 95 фоиз сўз бойлиги бир-бирига мос келиши мумкин. Айрим ҳолларда эса таққосланаётган тилларнинг шевалари, иборалари ҳам яқин бўлиши кузатилади. Чет тилини ўрганаётган талаба ёки ходим бу тилларнинг бирини ўрганиш орқали иккинчисини ҳам осонроқ ўзлаштиради.

Сезиларли қардошлик: инсон сезиларли қариндошлиги мавжуд тилларни ўрганиш жараёнида уларнинг асосий ўхшашлигини онгли равишда билиши мумкин.

Қисман қардошлик: қариндош бўлган тиллар 15—35 фоиз миқдорда бир-бирига ўхшаш (грамматика, фонетикаси) бўлгандагина ушбу таърифга мос келади.

Ўзоқ қардошлик: бундай вазиятда ўрганилаётган тиллар шартли равишда қариндош деб ҳисобланишса-да, аксарият ҳолатларда, ҳаттоки мутахассислар ҳам улардаги тасоҳифий ўхшашликларнинг туб моҳиятини тушунириб бериш олмайд.

Психологлар турли чет тилларни ўрганиш бўйича тавсия берар экан, бунинг учун, аввало, жиддий мақсад қўйиш ҳамда имкониятларни тўғри баҳолаш лозимлигини таъкидлашади. Шунинг билан бир қатар, ҳаттоки маънавий ҳаётда имкониятларни тўғри баҳолаш лозим бўлган билимлар ҳисобиди.

Ҳамида УСМОНОВА,
"Ma'rifat" мухбири

ЎЗЛАШТИРИШГА САЛБИЙ ТАЪСИР КЎРСАТАДИ

Америкалик бир гуруҳ олимлар талабаларнинг доимий равишда смартфондан фойдаланиши улар диққатини сусайтириб, ёмон ўзлаштиришга ҳамда қаноатсиз бўлиб қолишига олиб келишини исботлашди. Бу ҳақдаги мақола «Computers in Human Behavior» илмий журналида чоп этилди.

Бундай хулосага келиш учун мутахассислар олий таълим муассасаларининг 500дан зиёд талабалари ўртасида тадқиқот ўтказишди. Якунда маълум бўлишича, смартфонларга муккасидан кетган талабалар бошқаларга қараганда фанларни ёмонроқ ўзлаштирган. Шунингдек, сўровномада смартфонлардан мунтазам равишда фойдаланувчи талабалар ўз шахсий ҳаётидан кўнгли тўлмаслигини, хотиранинг ёмонлашуви ҳамда диққатни бир жойга жамлашда муаммоларга дуч келаётганини таъкидлашган.

Мутахассислар бунинг сабабини мобил телефонлари талабаларнинг ўз хотирасига таяниши, тўлақонли фикр юриштишига эҳтиёж қолдирмаслиги ва натижада бу хусусиятнинг аста-секинлик билан йўқолиб бориши билан изоҳлашмоқда.

УЙҚУСИЗЛИКНИНГ ИЖТИМОЙ САБАБЛАРИ ЎРГАНИЛДИ

Агар ўсмир ёшидаги бола уйқусизликдан безовталанса, бу ҳолат фақатгина ундаги биологик ноқисликлар эмас, балки ота-она ва яқин қариндошларининг таъсири натижаси ҳам бўлиши мумкин.

АҚШдаги Цинциннати университетини мутахассиси Дэвид Маум уйқусизликка таъсир кўрсатувчи ижтимоий омилларни назардан четда қолдирмаслиқни таъкидлашмоқда. 12–15 йил давомида 1000 га яқин ўқувчиларни қамраб олган изланишлар жараёнида шундай хулосага келинди. Юқори синфга қадам қўйган ўсмирлар бошланғич даврда ўртача 9 соат ухлаган бўлса, таълимнинг кейинги босқичларида уйқунинг бардавонлиги бир соатга қисқарган. Олимларнинг тасдиқлашича, бунга уларнинг яқин кишилари ҳам сабаб бўлмоқда.

Ота-оналари назорати остидаги болалар биоритмларнинг бузилишига дуч келишмаган. Катталар уларнинг уйқуга кетиш вақтини аниқ белгиланганлари бунга сабаб бўлган. Бироқ катта синфга қадам қўйгандан сўнг назорат сезиларли даражада камайган. Мутахассислар юқори синфга ўтган болаларнинг ўқув юктамалари ортгани билан уйқу вақтларининг қатъий тартибга олиниши лозимлигини таъкидлашмоқда.

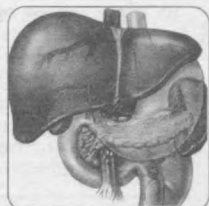
Айтиш жоизки, ўсмир ёшидаги болаларда уйқунинг бузилиши улар саломатлиги ва самарали таълим олишига салбий таъсир кўрсатади.

ТЕРИ ВА ЖИГАР БИР-БИРИГА БОҒЛИК

Теридаги ёғ алмашинувининг бузилиши жигарда ҳам моддалар алмашинувида салбий таъсир кўрсатиши аниқ ҳақиқат. Бироқ шу вақтга қадар тери саломатлигининг жигарга қандай алоқаси борлиги илмий жиҳатдан ўз ибтидини топмаган эди.

Жанубий Дания университети мутахассислари ҳар бир инсон ўз терисининг саломатлиги юзасидан қайғуриш орқали жигар ҳолатига ҳам ижобий таъсир кўрсатиши мумкинлигини исботлашди. Бунинг учун олимлар ёғ алмашинувида иштирок этувчи АСВР оксил фаоллиги чекланган сичқонлар устида қатор тажрибаларни ўтказишди. «Cell Reports» нашрида ёзилишича, Сюанна-Мандруп ва унинг ҳамкасблари кузатувлари давомида жониворлар терисида ёғларнинг ноодатий тўпланишига гувоҳ бўлишган. Шу билан бирга, сичқон жигарида ҳам кўп миқдорда ёғлар аниқланган. Натижада жониворлар териси орқали кўп миқдорда сув ажралиб чиқиши кузатилди. Бу эса танадаги иссиқликнинг йўқолишига ҳам сабаб бўлди.

Дастлабки тажрибада АСВР оксиллари жониворлар жигарида ишлаб чиқарилиши чекланган бўлса, кейинги изланишда уларнинг теридаги фаоллиги ҳам тўхтатиб қўрилди. Ҳар икки ҳолатда ҳам бир хил натижа — тери ва жигарда бир вақтда ёғ тўпланиши кузатилган.

Олимлар бунинг сабабини қуйдагича изоҳлашмоқда: танадаги ёғ алмашинувининг бузилиши натижасида организмдан кўп миқдорда сув ва иссиқлик чиқиб кетади. Натижада доимий совқотиш кузатилади. Тана ҳароратини муътадиллаштириш учун эса организм жигар тўқималаридаги ёғлардан фойдаланади.

РЕКОРД ДАРАЖАДАГИ ҲАРОРАТ ҚАЙД ЭТИЛДИ

Антарктидадаги «Фудзи гумбази» япон тадқиқотчилик станцияси жойлашган ҳудудда Ер юзидagi энг совуқ ҳарорат қайд этилди. «The Sunday Times» нашрида ёзилишича, ушбу ҳудудда ҳаво ҳарорати Цельсий шкаласи бўйича — 91,2 даражага таъсир кетган.

Мазкур натижа Америка муз ва қорни ўлчаш миллий маркази (America's National Snow and Ice Data Centre) мутахассислари томонидан сунъий йўлдош орқали олинган маълумотлар асосида қайд этилди.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, рекорд даражадаги паст ҳарорат дегиз сатҳидан 3720 метр балангликда, очик ҳавода кузатилган.

Айтиш жоизки, Ерда бундан аввал энг паст ҳарорат 30 йил олдин Антарктидадаги собиқ иттифоққа тегишли «Восток» тадқиқотчилик станциясида қайд этилган. Ушунда ҳаво Цельсий шкаласи бўйича 89,2 даражага таъсир кетган эди. Физик қонуларга асосланган энг паст ҳарорат эса -273,15 даражага белгиланган.

С.РУСТАМОВ тайёрлади.

ХАБАРЛАШ ВОСИТАЛАРИ ХАВФДАН ОҒОҲ ЭТАДИ

Газ плитаси ўрнатилган хонани тез-тез шамоллатиб туриш, кўмир ёқиладиган печкалар мўрисида йилига камида икки бор тозалаш, печка ёки газ плиталари ёнида бензин, керосин каби тез ёнувчи суюқликларни сақлашмаслик, электр асбобларидан эҳтиёткорлик билан фойдаланиш, ёш болаларнинг гўгурт ўйнашига йўл қўймаслик ёнғиннинг олдини олувчи асосий омиллардан саналади. Лак, бўёқлар, мебеллар, синтетик кийимлар каби учун текканда ёниб кетадиган нарсаларни ҳам алоҳида жойларда сақлаш лозим. Хозирги кунда кўп қўлланиладиган кимёвий моддалар, каучук ва пластмассадан ясалган турли буюмлар тез ёнишдан ташқари, инсон саломатлиги учун зарарли кўплаб моддалар ҳам ажратиб чиқаради. Шу боис уларни ҳам оловга яқин йўлатмаслик керак.

Ёнғинга қарши кураш, уларнинг олдини олишда замонавий техника воситаларидан самарали фойдаланилмоқда. Ёнғин хавфининг олдини олишда ана шундай зудлик билан хабар беришчи сигнализация воситалари, назорат мосламалари мўҳим аҳамият касб этади.

Германиялик мутахассислар ёнғинга қарши кураш борасида тинимсиз изланмоқда. Хозирги кунда мазкур маилкаёт ёнғин хабарлаш воситалари, назорат мосламалари, ўчириш техникаларини ишлаб чиқариш борасида илгор тажрибага эга. Ушбу давлатда ишлаб чиқарилаётган бундай воситалар нафақат ички, балки ташқи эҳтиёжни ҳам таъминламоқда. Республикада ҳам ёнғин хавфсизлигини таъминлаш борасида хорижда ҳамда ўз қорхоналаримизда ишлаб чиқарилаётган назорат мосламалари ва хабарлаш воситаларига бўлган талаб юқори. Бу мосламаларни ўрнатиш орқали ёнғин оқибатида келиб чиқадиган моддий зарар, одамларнинг ҳаётига, соғлиғига етказиладиган хавфнинг олди олинади.

Миржаҳон ПҲЛАТОВ,
Саидяло УБАЙДУЛЛАЕВ,
23-ХЕҲЕ кичик инспекторлари

АҚШ жануби ва шарқий ҳудудларида кузатилган кучли қор бўронлари ва музли ёмғирлар оқибатида Техас, Вашингтон ва Филаделфия штатларидаги халқаро аэропортларда мингдан зиёд авиарейслар бекор қилинган, табиий офатдан беш киши ҳалок бўлган, транспорт тизими ишдан чиққан.

«France-Presse» ахборот агентлиги Европадаги бир қанча мамлакатларда содир бўлган «Ксавер» тўфони оқибатида 10 киши ҳаётдан кўз юмгани, шунингдек, Польшада 400 минг, Швецияда 50 минг, Германияда 5 минг хонадон электр таъминотисиз қолгани, Голландияда сув сатҳи энг юқори даражага кўтарилгани, сониясига 63 метр тезликда эсган шамолдан кўпорилиб тушган дарахтлар Германиянинг Гамбург шаҳри яқинида темир йўл поездининг издан чиқиб кетишига сабаб бўлгани ҳақида хабар тарқатган.

АҚШнинг Калифорния штатидаги Монровия шаҳрида ёнма-ён жойлашган «Vinyl Technology» ва «Air Logistics Corp» компанияларининг 50га яқин ишчиси кимёвий моддалардан сизиб чиқиб, ҳаво орқали тарқалган номаълум газдан захарланган, уларнинг 10 нафари шифохонага ётқизилган.

Британия ҳаво ҳаракати хавфсизлиги тизимида рўй берган йирик носозлик авиадиспетчерларнинг Европадаги бошқа аэропортлар билан алоқаси узилиб қолиши ва биргина Лондондаги «Хитроу», «Гатвик» ҳамда «Станстед» аэропортларида қулниқ авиаташувлар миқдорининг 20 фоиз қисқаришига сабаб бўлган.

«NBC 10» телеканалининг маълумот беришича, АҚШнинг Пенсильвания штатидаги Моргантаун шаҳрида қор билан қопланган трассада ноқулай об-ҳаво туфайли 50 автомобил иштирокидаги йирик йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлган ва натижада бир неча киши ҳалок бўлган, йўлларда тирбандлик юзага келган.

2013 йил 20 сентябрда 004028-06 рақамли реестр билан Тошкент шаҳри, Сергели тумани, Спутник-4 мавзе, 3-й, 2-хонадон манзили бўйича рўйхатдан ўтган, 004028 рақамли гувоҳнома берилган «ADOLAT QALQONI Tahririyati» МЧЖга тегишли бўлган думалоқ муҳр йўқолгани боис

БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги раҳбарияти ва жамоаси Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур туманидаги 40-умумтаълим мактабининг математика ва информатика фанлари ўқитувчиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Турғун Азларова волидаи муҳтарамаси

Кароматхон ая АЗЛАРОВАнинг вафоти муносабати билан ҳамдardлик билдиради.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 23 майдаги «Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетининг фаолиятини такомиллаштириш чораталбирлари тўғрисида»ги ПҚ-1971-сонли қарори асосида Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети қошида янги «Чет тиллар бўйича инновацион методларни ривожлантириш Республика илмий-амалий маркази» ташкил этилди.

Университет томонидан ушбу Марказ раҳбари ўринбосари лавозимига

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИ.

Номзодларга қўйиладиган талаблар ҳақидаги батафсил маълумот университетнинг Интернет манзили (<http://www.uzswlu.uz/index.php/uk/ob-yavleniya-uz>)да берилган.

Мурожаат учун тел: 275-55-44, 230-50-67;

факс: 275-77-95;

электрон манзил: hhi@edu.uz, mmuzdjtu@gmail.uz.

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети университет қошидаги Республика тил ўқитиш маркази директори ўринбосари лавозимига

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ.

Номзодларга қўйиладиган талаблар ҳақидаги батафсил маълумот университетнинг Интернет манзили (<http://www.uzswlu.uz/index.php/uk/ob-yavleniya-uz>)да берилган.

Мурожаат учун тел: 275-55-44, 230-50-67;

Факс: 275-77-95;

электрон манзил: hhi@edu.uz, mmuzdjtu@gmail.uz.

E'tirof

Санъат инсон ҳаётининг ажралмас бир бўлаги ҳисобланади. Унда инсоннинг ҳиссий кечинмалари, тасаввур олами акс этади. Киши болалик даврида ҳар нарсга қизиқувчан бўлади. Ота-она фарзандини иқтидори ва қобилиятидан келиб чиқиб турли илм даргоҳларига олиб боради. Болаларнинг иқтидори шаклланишида таълим масканларининг ўрни катта. Ана шундай даргоҳлардан бири Ўзбекистон Бадий академияси тасарруфидagi Республика ихтисослаштирилган санъат мактаб-интернатидир. Бу даргоҳга қалам кўяр экансиз, сизни ўзгача туйғулар чулба олади. Девоҳларга илинган ўқувчилар томонидан чизилган расмларни кўриб ҳайратингиз ошади. Қолаверса, дарсхоналардан таралаётган наволар бу ер ҳақиқий санъат даргоҳи эканлигидан нишон. Билим маскани тарихига назар ташлар эканмиз, мактаб бағридан кўплаб санъат ва маданият арбоблари етишиб чиққанининг шохиди бўламиз. Ҳозир мактабда асосан уч: мусиқа, тасвирий санъат ҳамда умумий таълим йўналишлари бўйича таълим берилади.

— Барча мактабларда таълим, олатда, тушгача олиб борилса, бизда кечгача давом этади. Чунки ўқувчилар ҳам мутахассислик билимларига, ҳам амалий кўникмага эга бўлишлари лозим. Бу мактаб Республика ихтисослаштирилган санъат мактаби бўлгани учун фақат иқтидорли ўқувчилар саралаб олинади. Мен, бемалол ҳамма ўқувчиларимиз билимли ва иқтидорли дея оламан. Уларнинг кўпчилиги республика ва халқаро

Азиза Анварова, Инобат Ҳожақбаров, Дилшод Эшпўлатов, Саша Гартман ва Вакиль Галаутдинов медаллар ва дипломлар билан тақдирланган. Қолаверса, бир гуруҳ ўқувчилар халқаро танловларда қатнашиб келишмоқда. Жорий йилнинг апрель ойида Украинада бўлиб ўтган ёшлар ўртасидаги XII халқаро мусиқа фестивалида Акмал Каримов, Музаффар Акбаров, Бахтиёр Зиёев муваффақиятли иштирок этиб қайтишди.

УСТОЗГА ТАЪЗИМ

танловлар ғолибларидир, — дейди мактаб ўқитувчиси Олим Турдиқулов.

Дарҳақиқат, унинг гапларида жон бор. Бу даргоҳнинг ўқувчилари кўпгина кўрик-танлов ғолиблари бўлишган. Жумладан, 2012 йилда ўтказилган республика ёш ижрочилар танловида Зарина Мухтабарева, Ширин Абировва скрипка ижрочилиги бўйича юқори ўринларни эгаллаган бўлсалар, 2013 йили ўтказилган Республика “Тасвирий санъат” фестивалида

— Биринчи синфдан бошлаб торли чолгу-асбобларни чалишни ўрганиб келаяпман. Айни пайтда дутор, доира, пианино каби мусиқий асбобларни бемалол чала оламан. Бизда назария ва амалиёт бирга олиб борилади. 11 ёшда Россиянинг Уфа шаҳрида бўлиб ўтган болалар ўртасидаги халқаро танловда, ўтган йили эса Ялтада ташкил этилган халқаро танловда биринчи ўринни эгаллашга сазовор бўлдим. Бу нафақат менинг, балки устозларимнинг ҳам меҳнати маҳ-

сулидир. Устозларим Насиба Содиқова, Эмира Тоҳирова, Малика Абдуллаевадан жуда миннатдорман, — дейди шу даргоҳ ўқувчиси Мунаввара Хайдарова.

Бундан ташқари, рассомчилик бўлимида болаларнинг ўзлари яратган ижод намуналари ҳар бир чорак охирида намоиш қилинади. Маскур кўргазмаларга таниқли санъат арбоблари ташриф буюриб, болаларнинг иқтидорига баҳо беришади.

— Бундай кўргазмаларни ташкил этишдан асосий мақсад, рассомчилик соҳасига қизиқадиган ва иқтидори бор ўқувчиларни саралашдир, — дейди мактаб директори Соми Содиқов. — Бу эса болаларимизнинг келажакда танлаган соҳаларига тааллуқли билимларини мустаҳкамлаш ҳамда етук мутахассис бўлиб етишишлари учун замин ҳозирлайди.

Ҳасанжон ОЛИМОВ,
Абдуллажон МУСАЕВ,
ЎЗДЖУ талабалари

МЕҲР

Turmush chorrahalarida

Онаси Мирҳосил ва укаларини тинимсиз қарғаганча ҳовли супурарди. Бундай ҳолатлардан зада бўлиб қолган Мирҳосил ер остидан илтижоли нигоҳ билан отасига қаради. Отаси ҳар доимгидек бепарво. У отасининг тепса, тебранмаслигини билди. Бугун ҳам ўз хаёллари билан банд, ўғлининг гапларига жавобан бошини кўтариб қараб ҳам қўймади. Хуллас, нонушта унга сира татимасди.

«Онам бизни ўзлари туққанмиқанлар ёки асраб олганмиқанлар-а? Ҳаёлидан 12 ёшга тўлаяпман-у «у киши бирор марта суйиб, эркалагандарини эслай олмайман...» деган ўйлар ўтиб турган ҳам эди, онасининг «Мирҳосил, тез бўл! Далага чопиққа бор!» деган гапидан чўчиб тушди.

— Ойи, — деди Мирҳосил йиғлаб, — билангиди чипқонга қаранг, иссиқда шишиб кетди. Қаттиқ оғриятти. Духтирга олиб боринг.

— Уйда пул йўқ! Ўйламайсан! Далага жўна! — деди онаси совуққина қилиб.

Мирҳосил кетганини кўтариб ёвонга отланди. Қўлидаги яра оғриб, безовта қилишини ҳисобга олмасча, уйдан дала минг чандон яхшироқ. Онасининг тинимсиз жаврашини эшитмайди. Тўғри, онаси Мирҳосилнинг кийимларини ювади, овқат пишириб беради. Лекин Мирҳосилга нимадир етишмайди. Нималигини эса унинг ўзи ҳам аниқ билмайди. Мухриддин деган дўсти бор. Бу йил баҳорда унинг онаси эски касали хуружидан вафот этди. Анча вақтгача Мухриддин кўчага чиқмай қўйди. Кейинчалик ҳам, Мирҳосил дўстининг бирон марта ҳам оҳ-воҳ деб йиғла-

ганини кўрмаган бўлса-да, кўзлари жуда дардли боқадиган бўлиб қолганини сезиб, унга ачинади.

У раҳматли Омина хола-ни жуда яхши биларди. Онасининг феълидан безиб, уйлари кўзига тор бўлиб кетганда кўпинча Мухриддинларникига борарди. Омина хола шундай мулоийм эдики, Мирҳосилнинг ўзига қолса, Мухриддинларникида жон деб бир умр қоларди. Уларникида бир кунги чой ичиб ўтирганида Омина хола:

— Ўғлим, нега кўпинча хомуси бўлиб юрасан? — дея озгин кўллари билан Мирҳосилнинг бошини силади. Ёқимли бир ҳис унинг вужудига маҳкам ўрнашди. Эсини таниганидан буён у бундай ёқимли ҳисни туймаган эди. Ўша воқеадан кейин Мухриддинларникига тез-тез боришни одат қилди. Омина холадан «Бошимни яна бир марта силаб қўйинг», деб илтимос қилгиси келарди. Айтмасди. Айтишга тили бормасди. Мирҳосил ўзига керакли нарсани энди топгандек эди.

Афсус, Омина хола энди йўқ. Даладан қаттиқ чарчаб қаттиган Мирҳосил наридан бери овқатлариди ухлаб қолди. Тушдида Омина хола Мирҳосилни бағрига босиб, бошини силаётганмиш... Мирҳосил бирининг қаттиқ турткисидан чўчиб уйғонди. Кўзини очса онаси нималарнидир жавраб тепасида турарди. У «Қанийди тушим узок-узок давом этса...» дея ўзига ўзи шивирлаб қўйди-да, ўрнидан оғир кўзгалди.

Неъмат АСКАРОВ,
Пастдарғом туманидаги
7-умумтаълим мактаби
директорининг
маънавий-маърифий ишлар
бўйича ўринбосари

«Тақдирни қўл билан яратар инсон, ғойибдан келажак бахт бу — афсона», деб ёзган эди академик шоир Фафур Фулом. Ҳақиқатан ҳам, ҳар ким ўз тақдирини қўл яратади деймиз-у, лекин айрим инсонларнинг тақдирини ўзгариб кетишига яқинларининг хатолари сабаб бўлмай-яптимикан, дея ўйлаб қоламан. Мен бир неча йиллардан буён Навоий шаҳридаги «Меҳрибонлик уйи»да тарбия бўлиб ишлаяман. Бу ерга келиб кўп болажонларнинг ўтмиши, бугуни билан танишим. Уларнинг мунгли

порлаган ҳайратни кўрдим. У «Мен оиламдагилардан бошқача ҳаёт қуришим мумкинми», дея саволга туртарди. Ўз тақдирини ҳикоя қилиб, отаси доимо маст бўлиши, онаси эса оиласини ташлаб бошқа эркак билан кетганини, ўзи эса бобо ва бувисининг қўлида қолиб кетганини йиғлаб сўзлаб берди. Ҳар кунги бувисининг онангга ўхшаб машаатпараст бўласан, деган дашномларини эшитгани, ҳамма-нинг унга қараб «Ота-онасига тортади» деган сўзларни айтганини ўқисина-ўқисина ёдга олди.

Бунга ҳам анча бўлди. Ҳозир у 6-синфда ўқийди. Ўтган вақт ичида кўпгина

рида иштирок этади. «Она-Ватан», «Устозлар», «Меҳрибон онажоним», «Менинг орзуйим» шеърли машқлари шаҳар ва вилоят газеталарида чоп этилган. Муассасада ташкил этилган «Моҳир кўллар» тўғрагининг бисерчилик йўналиши аъзоси. Нафис мунчоқлардан гаройиб аксессуарлар яратади. Вилоят ва республика миқёсида ўтказилган тасвирий ва амалий санъат йўналишидаги танлов ва фестивалларда иштирок этиб бир қанча диплом ва фахрий ёрлиқларни қўлга киритган.

Моҳира ҳали ёш бўлишига қарамай шунча ютуқларга эришди. Юз-кўзидан ажиб бир илиқлик ўқуриб

«СЕН ҲАЛИ ҲАММАН
ЎЗАСАН, ҚИЗИМ!»

кўзларида «Менинг тақдиримга ким айбдор?» деган саволларни ўқидим. Мураббий сифатида уларни ўз тақдирини ўзи яратиши мумкин эканлигига, ҳаётни ўзлари хоҳлагандек давом эттиришларига ишонтиришга уриндим. Таассуротларимни бир тарбияланувчимиз ҳаётидаги ўзгаришлар орқали сўзлаб бермоқчиман: Моҳира (исми ўзгаририлган) «Меҳрибонлик уйи»га 7 ёшида қабул қилинган. Кўзлари ёниб турадиган, истараси иссиқ, қиройли, ёқимлигина бу қизни муассасага келганиданок ҳамма ёқтириб қолди. У мен тарбиячи бўлган қизлар гуруҳига қабул қилинди. Меҳрибонлиги, ҳаммага нисбатан самимийлиги туфайли қизлар билан тезда ўртоқлашди. У ҳамма нарсасига қизиқши, ўз фикрини эркин баён этиши, катталардек фикр юритиши билан бошқа болалардан ажралиб турарди. Уни «Меҳрибонлик уйи»га кўнатириш учун бир неча маротаба суҳбатлар олиб бордим. Мулоқотлар домида ўз ҳаёт йўлини яратиши мумкинлигини айтганимда, Моҳиранинг кўзларида

ютуқларни қўлга киритди. Мактабда инглиз тилига ихтисослаштирилган синфнинг аълочи ўқувчиси. Шаҳримиздаги мусиқа мактабининг фортепьяно синфига тахсил олади. Мусиқада ҳам кўпгина ютуқларни қўлга киритган. Адабиётга қизиқиши баланд. Бўш вақти бўлди дегунча бадий китоб ўқишга киришади. Ўзи ҳам шеърлар машқ қилади. Унинг ёзганларини ўқирканман, митти қалбидида катта бир соғинч азобини, куну тун ота-онаси йўлига термулиб уларни кутишини, ўз оиласи бўлиши ва у ҳам оиласининг эрка қизи бўлиб яқинлари орасида яшашни чин дилдан хоҳлашини ҳис этаман. Менинг ҳам қалбим оғрийд, лекин унинг бу орзуларини рўёбга чиқаришга ожизлигимдан қуюнган кезилим кўп бўлади. Унинг қалбидида шундай катта дард бўлгани билан тушқунликка тушмай, изланади, ижод қилади, гапларимдан таскин топади гўё. «Меҳрибонлик уйи»да ўтказилган ҳар бир тадбирда унинг ўрни бор, қиройли рақсга тушади, шеърларни ёддан айтади, турли сахна кўринишла-

турадиган бу қизаларнинг энг катта орзуси шифокор бўлиш ҳамда мустаҳкам оила қуриш.

Моҳиранинг «Аяжон, мен келажакда оилам бўлишини хоҳлайман, мен фарзандларини ташлаб кетадиган ота-оналарни тушунмайман, бола инсоннинг энг катта қувончи, ҳаёт давомчиси, дейсиз, нега улар бизни ташлаб кетади?» деган гапларини эшитиб, вужудимни титроқ босади...

«Моҳира қизим, илоҳим орзуингга ет. Бунинг учун астойдил ҳаракат қил. Умидларинг завол бўлмасин, қалбинг ҳам кўрмасин. Қўзларинг ҳар доим порлаб турсин, қизалоқ. Сен, албатта, ўз тақдирингни, бошқаларга ўхшамаган ҳаёт йўлигни ўзинг яратасан. Фидойи шифокор, юрта содиқ фарзанд, вафодор аёл, меҳрибон она бўласан. Сен ҳали ҳаммадан ўзасан, қизим!» — дея уни келажак ҳаётига ишончини орттиришга ҳаммаша ҳаракат қиламан.

Ҳ.ХУСАНОВА
Навий шаҳар
«Меҳрибонлик уйи»
тарбиячиси

СПОРТ УЛФАЙТИРАДИ, УЛУҒЛАЙДИ

Бугун спорт соҳасида бирор натижага эришиш учун, албатта, олимпия захиралари коллежи ёки болалар ва ўсмирлар спорт мактабида ўқиш шарт эмас. Чунки мамлакатимизнинг исталган худудига: шахару қишлоқларда ҳам спорт билан шуғулланиш учун қулай шарт-шароит яратиб берилгани, бу имкониятлар миллионлаб ўғил-қизларимизнинг орзулари рўёбга чиқишига замин ҳозирляпти.

Тошкент юридик коллежиди ҳуқуқшунослик йўналиши бўйича тахсил олаётган ёшлар, айниқса қизларнинг ана шундай имкониятлардан фойдаланиб, спорт соҳасида кўлга киритган муваффақиятларига ҳавас келатган тенгдошлари кўп. Кейинги йилларда ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида соғлом турмуш тарafdорлари бўлган ёшлар, жумладан, қизлар спортини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилаяпти. Биргина ушбу коллежда амалга оширилаётган ишлар мисолида ҳам бунинг ёрқин ифодасини кўриш мумкин.

Айни пайтда коллеж ўқувчи-қизлари волейбол, енгил атлетика, баскетбол, катта теннис, муайтай, камондан ўқ отиш, турон яккакураши, кураш, у-шу, таэквондо билан мунтазам шуғулланмоқда. Коллежга кўрк бағишлаб турган замонавий спорт зали, ундаги янги инвентарлар ўқувчиларнинг жисмоний машғулот олиб боришлари учун хизмат қилаяпти. Тақрибли жисмоний тар-

бия фани ўқитувчилари ва малакали мураббийлар эса ёшларга спортнинг нозик сир-асорини завқу шавқ билан ўргатмоқда.

— Айни вақтда 5та спорт тури бўйича ташкил этилган тўғарақда 50дан зиёд қизлар жадвал асосида машғулотларда қатнашмоқда, — деди коллежнинг жисмоний тарбия фани ўқитувчиси Шокир Тўраев. — Айтиш керакики, спортсавар қизларимиз жисмоний тарбия дарслари ва соғломлаштириш гуруҳларига тўлиқ жалб қилинган. Бунинг натижаси ўларок, улар республика ҳамда халқаро мусобақаларда иштирок этиб, коллежимиз шарафини муносиб ҳимоя қилаяпти.

Жумладан, Шахноза Йўлдошева турон яккакураши ва кикбоксинг бўйича 2012 йилда ўтказилган мусобақаларда турон ва шахар босқичида 1-ўринни кўлга кириштириб, республика босқичига йўлланма олди. Ҳаяжонли дақиқаларга бой тарзда ўтган

финал босқичида унга фахрли 2-ўрин насиб этди.

Коллежнинг 2-босқич ўқувчиси Шахзода Отамуродова 2012 йили ўтказилган Ўзбекистон чемпионатида у-шу бўйича 1-ўринни эгаллаб, жорий йилда бўлиб ўтган халқаро фестивалда юртимиз шарафини ҳимоя қилди. Бундан қарангки, у ҳам нуфузли турнирда қумуш медаль билан тақдирланди. Яна бир 2-босқич ўқувчиси Умида Космина ҳам ўтган йили у-шу бўйича ўтган республика чемпионатида ғолиб деб

ни кўлга кириштириб, устозларининг машаққатли меҳнатини юзага чиқарганини ҳам эътироф этиш керак. Волейболчи қизлар орасида 1-разрядли спортчиларнинг борлиги жамоанинг кучига куч қўшди, десак муболага бўлмайд.

— 12 ёшимдан бери таэквондо билан шуғулланман, — деди уч карра Ўзбекистон чемпиони ва Осиё чемпионати совриндори Зулфия Йўлдошева. — Бугун юртимизда қизлар спортига қаратилаётган юксак эътибор жaxon ареналарида улкан марраларни забт этиб, байроғимизни баланд тутишимизда муҳим омил бўлаяпти. Айниқса, спортни ривожлантириш орқали аҳоли орасида соғлом турмуш тарзи тарғиб қилинмоқда. Спорт ёшларни маънавий ва жисмоний жиҳатдан шаклланишга ундашда кучли воситалардан бири, деб биламан.

Ҳа, коллежда Зулфия сингари спортчи-қизлар кўп. Уларнинг ҳар бирининг тақдорларимиз орзулари бор. Эътиборлиси, кўпчилиги ўз меҳнати, истеъдоди билан Ватан шон-шухратини оламга ёйсам, бағрикенг халқимизнинг қорига ярасам, дейди. Уларнинг орасида чемпион бўлсам, деганлари эса жуда кўп экан. Уларга омад тилаймиз.

Дилшод РЎЗИКУЛОВ,
ЎзДЖТУ талабаси

СПОРТГА ИШТИЁҚИ БАЛАНД ЁШЛАР

Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз туманидаги "Ҳисор" спорт мактаб-мушфақотида фаолият кўрсатаётган бадий ва спорт гимнастикаси тўғарақда 200 нафардан ортиқ ўғил-қиз маҳорат сирларини ўргатмоқда. Уларнинг 180 нафарини қизлар ташкил этади.

Тўғарақ аъзолари, айниқса, қизлар машғулотларга ғоят катта иштиёқ билан қатнашмоқда. Бу уларнинг бадий гимнастика бўйича нуфузли мусобақаларда муваффақиятга эришишига хизмат қилапти.

— **Суратда: мураббиа Мухлиса Бобомуродова шогирди Алсу Бобонова билан.**

Жамшид НОРҚОБИЛОВ (ЎЗА)
олган сурат.

"ЁШ ҚУТҚАРУВЧИ" КЎНГИЛЛИЛАР КЛУБИ ТУЗИЛАДИ

Китоб туманидаги 1-умумтаълим мактабида вилоят фавқуллоҳда вазиятлар бошқармаси ҳамда "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати вилоят, туман кенгаши ҳамкорлигида тумандаги ўқув муассасаларида "Ёш қутқарувчи" кўнгиллилар клубини тузиш ва мусобақасини ўтказиш мақсадида ўқув-семинар бўлиб ўтди.

Тадбирда Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 19 июлдаги 208-сонли қарори билан тасдиқланган "Аҳолини зилзила ва ёзулга келган вазиятларда техноген тус-қилишга тайёрлаш комплекс дастури" ижросини таъминлаш мақсадида вилоят ҳудудидаги ўқув муассасаларида амалга оширилган ишлар, "Ёш қутқарувчи" кўнгиллилар клубини тузиш ва фаолиятини ташкил этиш, "Ёш қутқарувчи"лар мусобақасини ташкил этиш хусусида мутахассисларнинг маърузалари тингланди. Мавзуга оид видеороликлар намойиш этилди.

Ўқтам МЕЙЛИЕВ,
"Ma'rifat" мухбири

ЁНҒИНГА БЕФАРҚ БЎЛМАНГ!

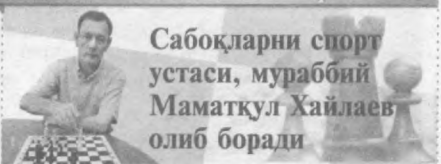
Сергели туманидаги 11-болалар ва ўсмирлар спорт мактабида "Ёнғин хавфсизлиги ойлиги" доирасида тумандаги умумтаълим мактаблари ўқувчилари иштирокида тадбир ташкил этилди.

Тадбирда туман ИИБ ЕХБ ходимлари томонидан ёнғин содир бўлганда ҳаракатланиш ва жароҳатланганларга тез ёрдам кўрсатиш бўйича ўқув машғулотлари олиб борилди. Сўнг тумандаги 6, 104, 269, 300, 301 ва 317-мактаблар ўқувчилари ўртасида 4 шарт бўйича мусобақа ўтказилди. Унда иштирокчилар ёнғин ўчириш жиҳозларидан фойдаланиш қоидалари, ёнғин содир бўлганда ҳаракатланиш, жанговар шайлик ҳамда арқон тортиш бўйича билим ва салоҳиятларини синовдан ўтказдилар.

Мусобақада 317-мактабнинг "Ёш қутқарувчи"лар жамоаси ғолиб деб топилди. Ғолибларга ташкилотчиларнинг фахрий ёрлик ва эсдалик совғалари топширилди.

Дилшод РЎЗИКУЛОВ,
ЎзДЖТУ талабаси

Shaxmat saboqlari

Сабокларни спорт устаси, мураббий Маматқул Хайлаев олиб боради

КИШТИ-ҚОЙИМ УСУЛИ

15-дарс

Кишт!
Яна кишт!
Фарзин ҳужумдан толмас,
Рақиб-чи, ҳеч мот бўлмас.
Шохлар тузишар битим —
Майдонда — кишти-қойим!

Дуранг қилишнинг учинчи йўли кишти-қойим деб юритилади.

45-шаклдаги вазиятни таҳлил қиламиз. Оқ шох мот исканжасида. Фарзинни бериб пот қилишнинг илоҳий йўқ, чунки в3 пьедаси юриш имкониятига эга. Лекин оқлар кишти-қойим, яъни доимий кишт бериш йўли билан ўйинни ютказмай, дуранг қилади.

1. Ф3д4-д7+	Шb7-b8
2. Ф3д7-д8+	Шb8-b7
3. Ф3д8-д7+	Шb7-b8
4. Ф3д7-д8+	Шb8-b7
5. Ф3д8-д7+	

Фарзин мот қила олмайди, лекин шох ҳам кишдан қутулиб кета олмайди. Агар юришлар ва тахтадаги вазият уч марта такрорланса, ўйин дуранг ҳисобланади.

Кишти-қойим тажрибада кўп учрайдиган усуллар. 46-шаклда кишти-қойим қилишга оид мисол келтирилган. Қора шох мот исканжасида. Лекин ҳимоя

бор, у кишти-қойим усуллариди:

- 1.... Оe1-g2+!
2. Шh4-h5 Оg2-f4+!
3. Шh5-h4 Оf4-g2+
4. Шh4-h3 Оg2-f4+
5. Шh3-h4 Оg4-g2+ дуранг.

42-шаклдаги вазиятда g6 ва g7даги пьедаларни мос ҳолда g5 (оқ), d6 (қора) каттакларида жойлаштиради, оқлар пот қилиш ҳамда кишти-қойим усулини бири-бирига қўлай олади.

1. Рf1-f8+! Шg8-g7!
Рухни уриш потга олиб келишини яхши биласиз. Энди 2. Рf8-g8+? хато. Қора шох кишлардан қутулиб қетади. Бунинг ўзини кўриб чиқинг.

2. Рf8-f7+!	Шg7-g8!
3. Рf7-f8+!	Шg8-g7!
4. Рf8-f7+!	дуранг.

Шох кишти-қойим тўртбурчагидан чиқиб кета олмайди. Бундай вазиятларда рухни "қутурган рух" деб ҳам аташади.

47-шаклдаги вазият бироз бошқача. Оқ шохга бевосита мот хавф солаётганлиги йўқ. Лекин моддий устуллик қоралар томонда. Бинобарин, улар келажакда ғолиб чиқиши мумкин.

Оқлар кишти-қойим усулидан фойдаланиб дурангга эришадилар.

1. Фd3:h7+	Шg8-h8
2. Фh7-f5+	...

Очиб кишт берилди. Филни қия йўлакдаги хоҳлаган хонага юриб кишт бериш мумкин.

2....	Шh8-g8
3. Фh7-f5+	Шg8-h8
4. Фd7-d3+	дуранг.

САВОЛ ВА ТОПШИРИҚЛАР:

1. Кишти-қойим нима?
2. Қуйидаги вазиятда кишти-қойим қилиб бўладими?

Оқлар: Шb1, Ф3д3, c1, c2, b3
Қоралар: Ша8, Ф3б8, Па7, c3, b4.

Юриш оқлардан: Шеригингиз билан шу вазиятнинг уйнаб кўринг. Дафтарингизга вазиятни, юришларни ёзиб олинг.

«Болалигимда рақибни фақат тахта узра енгиш зарурлигини яхши тушунар эдим. Ҳозир ҳам болаликдаги бу мантиқий фикрнинг нақадар тўғри эканлигига шубҳа қилмайман.»

Александр ХАЛИФМАН

(Давоми.
Боши 11-бетда.)

Чарос Исмадова айни кунда 9-синфда тахсил олаётган Навбахорнинг олис Учтуттидаги илм масканига бир неча бор бориб, у ерда фидойи жамоанинг жонкуярлиги, жонбозлиги билан ажойиб истеъдодлар камолга етаётганининг гувоҳи бўлганман. Биргина Чароснинг иқтидори буй чўзиши, танилиб, тан олинishi борасидаги мураббийларнинг ҳаракатлари ҳам буни далиллаб турарди. Беихтиёр бу фазилатларни барча-барча ўқитувчилар қалбига жо этгинг келади кишининг.

— Қизимизнинг ҳаёлот дунёси жуда кенг. Ўқиган, кўрган манзара ва ҳолатлари бўйича бетакрор композициялар ярата олади, — дея суҳбатимизни давом эттиради тасвирий санъат фани ўқитувчиси Нурилло Чориев. — Ижод қилиши аввалида қаламга олмокчи бўлган мавзусининг моҳиятига етмасдан, кўриб ҳайратланиб илҳомланмасдан шунчаки чизишга ҳеч ким уни мажбурлай ҳам олмайди. Айни пайтда нихоятда тортинчоқ. Оғзаки, ёзма нутқи жуда бой. Авваллари ишларини кўпчилик олдида таърифлашни макташни дея билиб ийманарди. Шунинг учун уни кўпроқ давраларга чорладик. Турли мукофотлар совриндорлари билан учраштирдик. Мактаб саҳналарига имкон қадар кўпроқ олиб чиқишга уриндик. Бугун эса кўргазмаларда асарларини шундай чиройли ва охори тўқилмаган иборалар билан изоҳлаб берадики, томошабинлар

махлиё бўлиб узоқ туриб қолишади. Бу амали билан у ўзи билиб-билмай кўпчиликда тасвирий санъатни тушуна олишдек хислатни шакллантиришга ҳам хизмат қилапти.

ЗУЛФИЯХОНИМНИ ҚЎМСАБ...

Кейинги пайтларда уни вафо ва садоқат маликаси сифатида кўнгиллардан жой олган ҳассос шоира Зулфияхоним портретини яратиш орзуси безовта қила бошлади. Ўқиди, изланди. Шоиранинг назмий бисотидан излади яратилажак асари руҳини. Нихоят, устози Нурилла Чориев раҳбарлигида шоира сурати матога туширилди. Энди Чарос рангоранг ипаклар орқали асарга янада ўзгача жило беришни дилига тугди.

дор саволларга дуч келиб қолса, ёрдам берарсиз», деди илтимос қилиб.

Ҳақиқатан ҳам, Чарос ўйга чўмиб турган Зулфияхоним ҳайкали ўрнатилган хиёбондан ўзи излаган ҳайрат ва ҳароратни топа олди. Беназир шоира билан ўзича суҳбатлашди, унинг ҳайкалига такрор-такрор боқаркан, мунис ва меҳрибон сиймонинг кўзларида ифодасини топан сабр-қаноат, ирода, меҳр ва вафонинг жилвасидан таъсирланди. Таассуротларини кўнгил дафтарига муҳрлади.

— Музейдаги экспонатларни кўриб, «Ҳар бир ўқитувчи, айниқса, адабиёт муаллимлари бу ерга, албатта, келиши керак экан», деб ўйладим. Бу сафар давомида мураббий

ўқиб, тасаввурларим янада бойиди. Энг асосийси, шоиранинг доимо маънос ва ўйчан боқувчи, сермулоҳаза доғишманд нигоҳларини «топдим».

... Нихоят Чарос Зулфияхоним сиймосини табиятдаги энг гўзал ва

ёрқин ранглар асосида яратишга киришди. У шоиранинг хиёл қизариб, ҳаёо ибo ёғилиб турувчи сулув юзлари рангини чиқариш учун бир игна санган нуқтасига энди иккинчи рангдаги ипак билан игна уради. Ранглар рангларни бойитиб, хали биз эҳтимол номламаган тусларни юзага келтиради. Шоиранинг чиройли боқишларини табиий ва таъсирчан чиқармоқ учун Чарос ўнлаб тусдаги ипаларга мурожаат қилади. Зулфияхоним эғнидаги атласга жило бермоқ учун кўёшининг чиқишию, бо-тишидан турфа товланишлар қидиради...

Хикоя қилганимиздек, ота-она кўмаги, устозлар хизмати, қолаверса, мамлакатимизда ёш авлод камолотига, айниқса, уларнинг санъатга ошно бўлиб воёга етишига ҳукумат миқёсида кўрсатилаётган ғамхўрликлар шарофати билан иқтидор ўз буй-бабини кўрсатаётди. Зеро, истеъдодни гулга қиёсласак, у парвариш этилсагина, униб-ўсиб эл-юрт хизматига шайланади. Онажон Ватанимиз бағрида юзлаб истеъдодлар меҳр ва ихлос ила тарбия этилаётгани эса диёримизнинг эртанги саодатли кунларидан хушхабарлар йўллади.

Ойбуви ОЧИЛОВА

ИСТЕЪДОД — ГУЛ

парвариш этсанг унар...

Лекин негадир уринишларидан қониқмас, тўқис ижод қилиши учун нимадир етишмаётгандек эди.

— Аяжон, мени Тошкентга олиб бординг. Зулфияхонимнинг ҳайкали пойига гуллар қўйиб, уй-музейини кўрмасам бўлмайди, — деди у шундай бесаранжом кунларининг бирида... Нигора йўл ҳозирлигига тушаркан, саёхатга Чароснинг устози Мунира Каримовани ҳам таклиф этди, «Балки қизим қизиқишларига дахл-

сифатида кўпгина қўшимча маълумотларга эга бўлдим, — дейди Мунира Каримова.

— Музейни айланар эканман, Зулфияхоним билан учрашгандек, унинг дил дафтарини варақлагандек бўлдим, — дейди Чарос ҳаяжон билан. — Айниқса, у кишига совға қилинган кўзалардаги суратларининг ишланиш усулларини синчиклаб кузатдим. Шоира ҳақидаги замондошларининг таърифларини

Ma'rifat

ТА'СИС
ЕТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ та'лими
вазирлиги, Ўзбекистон Олий
ва о'рта махсус та'лим
вазирлиги, Ўзбекистон
Та'лим, сан ва
маданият ходимлари
касба уйushмаси
Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-
NAZAROV, Baxtiyor DONIYO-
ROV, Farrux JABBOROV (bosh
muharrirning birinchi o'rinbosari),
Husan NISHONOV (bosh muharrir
o'rinbosari), Farhod RIZAYEV, Nurlan
USMONOV (bosh muharrir o'rin-
bosari, "Учитель Узбекистана"),
Mirzakarim XUDDIYEV, Baxtiyor
YOQUBOV (mas'ul kotib), Aleksey
CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель
Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot
agentligida № 0067 raqam bilan
ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150. Г-1218
Tiraji 36170.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset
usulida bosilgan, qog'oz
bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish
tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar naqir
qilinmaydi va maallig'a qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy
o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-
53-14, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi
yangiliklari bo'limi — 233-56-45, adabiyot, madaniyat,
kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 233-
54-49, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari
bo'limi — 233-54-63, siyosat, xalqaro hayot va sport
yangiliklari bo'limi — 233-76-40, reklama va marketing
bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dirazyerlar:
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.

Navbatchi muharrir:
Abrorbek UMARQULOV,
Navbatchi:
Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Y'za aqumi — 20.50
Topshirildi — 21.45